

UNIMUSEUM

Volume: 5

Issue: 2

E-ISSN 2651-3714

DEC 2022

Official Journal

International University
Museums Association Platform

NIKART Platform

International Museums and
Museum Managers Platform

International Silkroad Artists
Culture and Art Association Platform

International Municipal
Museums Association Platform

International Silkroad Museums and
Museum Researchers Association Platform

UNIMUSEUM

International University Museums Association Platform
Journal of Cultural Heritage

Targets and Scope

International Association of University Museums Platform Cultural Heritage Journal is an international, scientific, open access periodical published in accordance with the principles of independent, impartial and double-blind refereeing. Our journal is the official publication of NIKART and UNIMUZED and is published semiannually. The publication languages of the journal are English and Turkish.

UNIMUSEUM aims to contribute to its field by publishing original texts on museology, especially in university museums and collections, at the highest scientific level in all fields of museology studies. Peer-reviewed articles are studies that ensure the application of the scientific method and impartiality. All components of the publication process in the realization of scientific production; publisher, editors, authors, reviewers and readers are required to abide by the ethical principles. In this context, the publication ethics and open access policy of our journal require that all components of the publication process comply with ethical principles, with the rules determined by the Publication Ethics Committee. The target audience of the journal consists of experts, museologists, museum researchers and professionals working and interested in all disciplines of university museums.

The editorial and publication processes of the journal are shaped in accordance with the guidelines of the Committee on Publication Ethics (COPE), European Association of Science Editors (EASE), and National Information Standards Organization (NISO). The journal is in conformity with the Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing (doaj.org/bestpractice). If situations such as manipulating, distorting and using fabricated data are detected, the article will be rejected. All manuscripts must be submitted via the online submission system, which is available at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/unimuseum>. The journal guidelines, technical information, and the required forms are available on the journals page.

UNIMUSEUM is a non-profit publication. All expenses of the journal are covered by the NIKART. Statements or opinions expressed in the manuscripts published in the journal reflect the views of the author(s) and not the opinions of the UNIMUSEUM and NIKART editors, editorial board, and/or publisher; the editors and publisher disclaim any responsibility or liability for such materials. All published content is available online, free of charge.

Editor

Prof. Dr. Fethiye ERBAY

Editor

Assoc. Prof. Mutlu ERBAY

Correspondence Address:

Uluslararası Üniversite Müzeleri Birliği
Platformu
Kültürel Miras Dergisi Editörlüğü

NİKART: Ortaklar Caddesi,
Mecidiyeköy /İstanbul, Türkiye

Tel: 0212 347 38 15

Fax: 0212 288 76 02

E-mail: erbayf@boun.edu.tr

Project Coordinator/ Proje Koordinatörü:

Nuri Özer Erbay –Alp Ender Erbay

Cover Design/ Kapak Tasarımı:

Helia Hajijamshidi

Cover Photo/ Kapak Fotoğrafi:

Asst. Prof. Nuri Özer Erbay

© Copyright: All rights reserved/

UNIMUZED ve NİKART

UNIMUSEUM published twice a year/

International is a peer-reviewed journal

ASOS
indeks

UNIMUSEUM

International University Museums Association Platform

UNIMUSEUM'da yayınlanan makalelerin sorumluluğu imza sahiplerine aittir.

All articles published in the journal are reserved.

Dergide yayınlanan tüm makalelerin her hakkı saklıdır.

Bu yayının hakkı UNIMUZED ve NİKART'a ait olup, istenildiğinde basılı yayın olarak da kullanılabilir.

Editor: Prof. Dr. Fethiye ERBAY

Editor: Doç. Dr. Mutlu ERBAY

Editorial Board/Yayın Kurulu

Prof. Dr. Günay Nizami GAFAROVA

Azerbaijan University of Tourism and Management, Bakü, Azerbaijan

Prof. Dr. Mehmet ASLAN

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhiştan

Prof. Dr. Tatlıgül KARTAYEVE

Al-Farabi Kazakh National University, Archeology, Ethnology and Museology Dept, Almaty, Kazakhiştan

Prof. Dr. Teodora VALOVA

Pleven medical University, Medical College, Pleven, Bulgaria

Assoc. Prof. Günay Nizami GAFORAVA

Azerbaijan University of Tourism and Management, Bakü, Azerbaijan

Assoc. Prof. Milica JOTOV

Belgrade University, Faculty of Philology, Belgrad, Serbia

Assoc. Prof. Myrzahan EGAMBERDİYEYEV

Al-Farabi Kazakh National University, Archeology, Ethnology and Museology, Almaty, Kazakhiştan

Dr. Aizhan B. SMAILOVA

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhiştan

Dr. Jelena SERATLIC

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Belgrade, Serbia

Dossym ZIKIRIYA

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Museolojiş, Almaty, Kazakhiştan

Figen HASANOVA

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Museolojiş, Azerbaijan

Golara TAVAKOLIAN

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Artiş, Iran

Hoda Ahmed Kamel ALY

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Egypt

Kemal Adel Al-SHISHANI

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Museolojiş, Jordan

Magdalena NUNESKA

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Museolojiş, Scopje, Makedonia

Marijeta SIDOVSKI

Gallery of Matica Srpska, Conservation Department, Serbia

Mediha FISHEKQIU

Museolojiş, Archeology Museum in Prizren, Kosova

Ming Jung KANG

Member of International University Museums

Association Platform UNIMUZED, Museolojiş, South Korea

Muna Hajjar DAR

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Syria

Nurserik ZHOLBARYS

Kaz Museum Museolojiş, Saint Petersburg, Russia

Olga Volgova THEOLGAVO

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Museolojiş, Russia

Osama El SHAFIEY

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Museolojiş, Egypt

Oksana LEGKA

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Museolojiş Ukraine

Petko YORDANOV

Director of George Papazov Painting and Sculpture Museum, Bulgaria

Shair KHAN

Hazar University, Dhodial, Mansehra, Pakistan

Temirlan Sarlybek UULU

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Manas, Biskek, Kırgızıştan

Tiwıq MARIA

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Artiş, Malaysia

Yiannis KONTOVOS

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Artiş, Greece

HELIA HAJIJAMSHIDI

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Museolojiş, Iran

NAZRİN ALİZADE

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Museolojiş, Azerbaijan

AZER HASANOV

Member of International University Museums Association Platform UNIMUZED, Museolojiş, Azerbaijan

Editor: Prof. Dr. Fethiye ERBAY

Editor: Doç. Dr. Mutlu ERBAY

Editorial Board/Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ayşenur CELAYİR

University of Health Sciences, Hamidiye Medical Faculty, Turkey

Prof. Dr. Aysel AZİZ

İstanbul Yeniüzyıl University, Faculty of Communication, Public Relations and Advertising, Turkey

Prof. Dr. Ayla ERSOY

Yeditepe University, Faculty of Fine Arts, Turkey

Prof. Dr. Devrim MEMİŞ

İstanbul University, Faculty of Aquatic Sciences
Department of Aquaculture and Fish Diseases, Turkey

Prof. Dr. Esin CAN

Yıldız Technical University, İİBF, Management
Department, Turkey

Prof. Dr. Fethiye ERBAY

İstanbul University, Museology Department, Turkey

Prof. Dr. İsa BAŞLIOĞLU

Member of International University Museums Association
Platform UNIMUZED, /Artist, Turkey

Prof. Dr. Nurseli UYANIK

İstanbul Teknik University, Faculty of Chemistry, Turkey

Prof. Dr. Oya KINIKLI

Member of International University Museums
Association Platform UNIMUZED, /Artist, Turkey

Prof. Dr. Sevil GÜLÇÜR

Member of International University Museums
Association Platform UNIMUZED, /Archaeologist, Turkey

Prof. Dr. Sema BOLKENT

İstanbul Cerrahpaşa University, Faculty of Medical, Turkey

Prof. Dr. Sehban KARTAL

İstanbul University, Faculty of Science, Department of
Physics, Turkey

Prof. Dr. Selçuk MÜLAYİM

Member of International University Museums Association
Platform UNIMUZED, /Art Historian, Turkey

Prof. Dr. Şebnem ARIKBOĞA

İstanbul University, Faculty of Management, Turkey

Prof. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN

İnönü University, Faculty Of Fine Arts And Design,
Malatya, Turkey

Assoc. Prof. Ahmet GÜLEÇ

Member of International University Museums Association
Platform UNIMUZED, Museologist, Turkey

Assoc. Prof. Alpaslan KUZUCU

İstanbul Medeniyet University, Information and Document
Management Dept., Turkey

Assoc. Prof. Mutlu ERBAY

Boğaziçi University, Head of Fine Arts Department, Turkey

Assoc. Prof. Sevtap DEMİRCİ

Boğaziçi University, Boğaziçi University, Atatürk Institute
for Modern Turkish History, Turkey

Assoc. Prof. Sadettin AYGÜN

Member of International University Museums Association
Platform UNIMUZED, Museologist Turkey

Assoc. Prof. Sibel Avcı TUĞAL

İşık University Faculty of Fine Arts,
Visual Communication Design Dept. Turkey

Asişt. Prof. Işıl USTA

Trakya Üniversitesi, Management Department, Turkey

Asişt. Prof. Nuri Ozer ERBAY,

İstanbul University – Museum Management
Department, Turkey

Asişt. Prof. Ozlem VARGÜN

Yeni Yüzyıl University – Art And Design Faculty, Turkey

Dr. Suna TÜKEL

Member of International University Museums
Association Platform UNIMUZED, Turkey

Dilara Patrica YILMAZ

Member of International University Museums
Association Platform UNIMUZED, Museologist, Turkey

Elif Lina COOK

Member of International University Museums Association
Platform UNIMUZED, Museologist, Turkey

Fazlı Talat SAKARYA

Member of International University Museums Association
Platform UNIMUZED, Museologist, Turkey

Yaşar ZEYNALOV

Member of International University Museums Association
Platform UNIMUZED, Museologist, Turkey

UNIMUSEUM

International University Museums Association Platform

Journal of Cultural Heritage

Vol: 5 Issue: 2 Page 56-100 (2022)

Table of Contents/İçerik

Research Article/Araştırma Makaleleri

1-Kültürel Mirası Koruma Konusunda Müzelere Düşen Görevler

Pages: 56-62

Billur Tekkök Karaöz

2-İşitme Engeli Bireylerin Türkiye ve Yurt Dışındaki Müzelere Erişiminin Artırılması İçin Uygulanan Çalışmalar

Pages: 64-74

Gülşen Şencan

3- Topkapı Sarayı Müzesi Çin Porselenleri Koleksiyonu Üzerinde Yapılmış Osmanlı Onarımları

Pages: 76-83

Serkan Gedük

4- Suudi Arabistan Müze Projeleri

Pages: 84-91

Necla Betül Özden

5- Engelsiz Müzecilik Politikaları

Dünya Müzelerinden Küratöryel Örnekler

Pages: 92-99

Özge Şimşek

KÜLTÜREL MİRASI KORUMA KONUSUNDA MÜZELERE DÜŞEN GÖREVLER

Billur Tekkök Karaöz¹

Cite this article as:

Tekkök Karaöz, Billur. (2022). Kültürel Mirası Koruma Konusunda Müzelere Düşen Görevler. International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 5 (2) İstanbul, Türkiye, 56-62.

ABSTRACT

Cultural Heritage Protection, Museology, Interdisciplinary Art

In this study, the perspective on cultural heritage and the change from the 18th century to the present, the precautions taken by different countries and organizations for the protection of cultural heritage during and after the world wars are discussed. The precautions taken by UNESCO and the United Nations, which were established after the World War II, in this regard and the irregularities experienced despite this, the importance of public education in this sense are presented with examples. This study, which brings suggestions for the protection of cultural heritage, has approached the subject through certain examples. In particular, the precautions to be taken in case of war or occupation are discussed.

Keywords: Cultural Heritage Conservation, Antiquities Smuggling, Cultural Heritage in Wartime Academical disciplines/fields: Cultural Heritage Protection, Museology, Interdisciplinary Art.

1- Prof.Dr. Billur Tekkök Karaöz, Başkent Üniversitesi,
Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, SBE, Sanat Tarihi ve
Müzecilik Bölüm Ana Bilim Dalı Başkanı.

Submitted : 10.11.2022

Accepted : 13.12.2022

Published online : 30.12.2022

Correspondence : Prof.Dr. Billur Tekkök Karaöz

E-ISSN : 2651-3714

ORCID : 0000-0001-8943-0215

GİRİŞ

Antik esere bakış açısı ve etiği 18.yüzyıldan günümüze belli koleksiyonlara duyulan hayranlıkla değişmeden aktarılmıştır. Batıda özellikle Yunan arkeolojisi ve hayranlığını başlatan Alman teolog Johann Joachim Winckelmann (1717-1768) ile başlayan süreç, kendisinin Kont von Bünau'nun kütüphanesinde işe başladığı yıllarda Yunan sanatı ile içli dışlı olması ile başlar. Bu süreçte Kont'un tarih konusunda görüşlerini kaleme alan Winckelmann Yunan uygarlığı ve eserlerini yücelten savını vurgulamaya başlar; bu sav her bakımdan mükemmel olmak için Yunanlılar kadar mükemmel olmaktan geçtiğine inanılan bir bakış açısını barındırır (Winckelmann, 2006). Winckelmann Vatikan Kütüphanesi'nde büyük bir antik eser arşivi sahibi olan Kardinal Albani'nin yanında Eski Eserler Müdürü ve sekreter olarak da çalışır, bu dönemden hayranlıkla bahseden ünlü Alman edebiyatçı ve şair Goethe : "Winckelmann Columbus gibi henüz tüm dünyayı keşfetmedi, ama dünyanın ne olacağını bilir durumda, O'nun eserlerini okurken "İnsan hiçbir şeyin yeni olmadığını farkında olsa da, okuduktan sonra Yeni İnsan olur!" şeklinde duygularını ifade etmiştir (Goethe, 2021).

Sanata bakış açısını belli bir metodolojiye oturtan Winckelmann sadece Yunan sanatı değil Güzel Sanatlar'ın temel prensiplerinin de kurgulandığı dönemi başlatır. Antik eserleri tarihsel süreçte önemlerine göre öncelik vererek değil, üretilme prensipleri ve ölçü açısından ele alarak inceler, bu dönem sanat tarihinin de temellerinin atıldığı bir süreçtir (Winckelmann, 2006). Sanatsal değeri olan eser, estetik açıdan önemlidir. Çağımızda arkeoloji ve sanat tarihi alanı eserlerin üretildikleri yer, tarihsel konteksti ve bulunduğu toplumun kültürel, sosyolojik, politik yapısını nasıl barındırdığı üzerine odaklanır.

Ne yazık ki, esere sahip olma ve sahip olmaktan doğan güç, müzelerin eserin kendi bağlamından koparılmış satın alma yoluyla alındığı, depolandığı yerler olmasını doğurmuştur. 19. yüzyıl müzeciliği bağlamından kopamayan ünlü müzelerde (British Museum, Louvre, Metropolitan gibi) eserler doğru tanıtım ve bilgi etiketlerine bile sahip değildir. Eserlere günümüzde bile bilgi içeriği olmaksızın estetik açıdan hoşluğu, izleyiciyle kurduğu iletişime göre önem verilmektedir.

Güç ve Eser Edinme Güdüsü

Esere sahip olma güdüsü gerisinde maddi gücü de barındırır. Bir de olaya para ekonomisi boyutuna bakıldığında, güç sahibi olan kişilerin elde etme güdüsü ile şekillenen (Rotschild koleksiyonu gibi) ve buna aracı olan Christie's (New York) veya Sotheby (Londra) gibi öne çıkan eser satışı yapan müzayede evlerinin işlevleri ve esere değer biçme yetisi ile bu pazarın nasıl hareketlendiğinin farkında olunması gerekir (Figür 1).

Bu eser gruplarına Karun Hazinesi, Elmalı defnesi gibi örnekler verilebilir. 1965-68 yılları arasında, Uşak'ın Güre Bucağı yöresinde Toptepe, İkizdere, Aktepe, Basmancı tümülüslerinden köylüler tarafından ilkel yöntemlerle yasa dışı kazılarla çıkarılan MÖ 6. yüzyıl Lidya-Pers eserlerinden oluşan 363 parçalık görkemli Karun Hazinesi'nin bulunuşu, New York'a kaçırılışı, Metropolitan Sanat Müzesi'nde sergilenmesi ile Federal Mahkeme aşamalarını da kapsayan 25 yıllık geri getiriliş öyküsünü içeren deneyimde kaçakçılığı önleyecek olan metinler değil, bu 25 yıllık süreçte yaşananlardır. Ülkemizde medyanın belge niteliğinde çalışmaları da yurt dışına çıkarılmış bazı eserlerin ülkemize yeniden kazandırılması ile ilgili kayda değerdir (Figür 2).

Figür 1: British Museum, Londra Rotschild Koleksiyonu Vitriini. <https://www.hisour.com/waddesdonbequest-rothschild-collection-british-museum-36995/> 28/6/2022

Figür 2: Karun Hazinelerinden Denizati Broş, Uşak Müzesi Arşivi. <https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/blogyazarligi/kanatli-denizati> 28/6/2022

Kaçakçılıkla İlgili Alınması Gereken Önlemler

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bu konuda gerekli önlemleri almış ve mevzuatı yayınlamıştır. Bu kapsamda Kültürel Mirasın Korunması ilkeleri kapsamında ülkemizde orta eğitimden başlayarak Taşınır ve Taşınmaz Kültür Varlıklarını koruma dersleri kapsamlı ele alınmalı zorunlu dersler kapsamına alınmalıdır. Üniversite-kamu ilişkisi ilk-orta eğitimden başlayarak müze eğitimi ile güçlendirilmelidir. Orta eğitimde öğretmen eğitimi önceliklendirilerek öğrencilere doğru bilgileri sunacak bilinç öne çıkarılmalıdır. Müze yetkililerinin iş tanımları gözden geçirilmeli ve üstlerindeki bürokratik iş yükleri hafifletilerek kendi uzmanlık alanlarında müze eğitimi ve geçici sergilerle kamu ile ilişkileri güçlendirilmelidir. Bu kapsamda Üniversitelerde Müzecilik Programları açılmalı ve Üniversite-Müze işbirliği belli bir protokolle sağlanmalıdır.

Müzedede eğitim ve öğretim eğitim müfredatının bir parçası haline gelmelidir (Tekkök Karaöz, 2020). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı bu kapsamda 2019'da müzeleri sahici öğrenme ortamları olarak göreyerek hem öğretmen hem öğrenci eğitiminde farkındalık yaratacak olan müzedede eğitim programlarına yasa ile öncelik vermiştir. Ülkemizin 2023 hedefleri kapsamında ele alınan bu yaklaşımda esas, okulların bölgelerinde bilim merkezleri oluşturmak, müzeler, sanat merkezleri, teknoparklar oluşturup ve üniversitelerle iş birliklerinin artırılması bu sayede öğrencilere bireysel gelişim ve farkındalık sağlanmasıdır (Topal 2021, 165).

Arkeolojik Etik ve Kültür Mirasını Koruma Bilinci

Arkeolojik etik kavramı, 19. yüzyıl sonlarında yapılan kazılarda henüz bilinmeyen bir kavram olsa da, arkeoloji bilimine ve eski esere bakışın farklı geliştiği çağdaş dünyada, özellikle de değişen coğrafyalar ve sınırlarda belgelenmesi gerekli olan kültürel mirasın korunma kriterleri açısından öne çıkan bir kavram ve uygulama zinciri olarak karşımıza çıkmaktadır (Tekkök Karaöz, 2016). 2. Dünya Savaşı sonrası UNESCO'nun kültürel mirası korumada saptadığı kriterler ve ülkeler bazında korumaya ilişkin esaslar ve kriterlere 21.yüzyılda yeni maddeler ekleme zorunluluğu ortaya çıkarmıştır. 1970 UNESCO Konvansiyon Kararları ve bunun ardından dünya ülkelerinde terör ve savaşa bağlı korunması etik açıdan önemli olan arkeolojik eser, müzeler ve arkeolojik alanlarla ilgili Konvansiyon kararlarının en önemli maddelerinden biri olan 7. maddede öngörülen, "kültürel mirasın ait olduğu topraklara dönmesi" kriteridir. Madde 13 ise, 7. madde konusunun belli kanun hükümlerine uygun şekilde yürütülmesini önerir. Söz konusu kararların 9. maddesinde de ülke dışına çıkarılan eserlerin kontrolü konusun-

da alınması gereken önlemler sıralanır. Belli bir coğrafyanın üzerinde yaşamış kültürlerle ait somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması, gelecek kuşaklara aktarılması ve korunması konusunda oluşturulan koruma tedbirleri üzerine yazılar yazılmış, kanunlar çıkarılmış olsa da, konu ne yazık ki, 21. yüzyılın önemli sorunlarından biri olmaya devam etmektedir (Unesco Convention Rules, 2021).

Koleksiyonerler, antikacılar aracılığıyla "değer biçilen" ürünler "kime" aittir? Bu eserlerin "para karşılığı" olabilir mi? Bu soruların yanıtı, kanunlardan ziyade vicdan ve etik değerlerde aranmalıdır.

UNESCO kültürel mirasın korunması konusunda akademik çevrelerden de destek istemiştir. Ama görünen bu konudaki girişimlerin birçoğunun pek uzun ömürlü olmadığıdır.

Örneğin, İngiltere'de 1996'da aralarında Colin Renfrew da olduğu bir grup tarafından

Cambridge Üniversitesi, McDonald Enstitüsü Arkeolojik Araştırmalar biriminde kurulmuş olan Illicit Antiquities Research Centre (IARC) 2004'te Avrupa Arkeolojik Miras ödülüne layık görülmüştür. 2007 Eylül ayında kapatılmıştır. Benzer biçimde Culture Without Context adlı internet gazetesinin en son sayısı da 2006'da çıkmıştır. Bugün İngilizler'in Orta Doğu'da sürdürdükleri projeleri de içeren internet erişimli bir sayfa ile etkinliklerini oldukça limitli bir şekilde gözlemlemek mümkündür6.

Irak Müzesi'nin 2003'de Yılında Yağmalanması

170 bin tarihi eserin bulunduğu Bağdat'taki Irak Ulusal Müzesi'nin 2003'te yağmalanması sonrasında insanlığın binlerce yıllık ortak kültürel ve tarihi mirasının yok olmasına göz yumulmuştur. Mezopotamya kültürlerinin; Asur'un, Babil'in, Sümer'in en önemli eserlerinin yer aldığı, depolandığı, dünyadaki en zengin müzelerden biri olan müzedede Ninova, Babil kenti kazılarında gün ışığına çıkmış eserler, Sümerlere ait heykeller, Ur ve Akad kral mezarlarından çıkan eserler, Asur rölyefleri ve 5 bin yıllık çivi yazısı tabletler dışında ilk yazılı kanun metni sayılan Hammurabi Kanunları'nın bir parçasının da tahrip edildiği belgelenmiştir. Irak Ulusal Müzesi'nin 30 yıllık güvenlik görevlisi Muhsin Kadim: "Askerler kente girdiklerinde 'gelin burayı koruyun' dedim. Aldırmadılar. Ertesi gün de yağma başladı" şeklinde çaresizliğini dile getirmiştir. Müze Müdürü Nabhal Amin ise, "Milyonlarca dolar değerinde binlerce yıllık tarih yok edildi. Biz bombaya karşı önlem almıştık, yağmaya değil. Kapıya iki asker, bir tank dikilseydi böyle olmazdı. Bu yağmanın sorumlusu hiç kuşkusuz ABD'dir" demiştir.

Bağdat'ta yağma sürerken dönemin ABD

Dışişleri Bakanı Colin Powell, bir açıklama yaparak "onarırız" demiş, ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld

ise yağmalama hakkında “Özgür insanlar suç işlemekte özgürdür. Şimdi Irak’ta savaşla özgürlük arasında bir düzensizlik var. Zaten özgürlük düzensiz bir şeydir” gibi bir ifade ile tahribata duyarsız kaldıklarını ifade etmişlerdir. ABD’nin bölgede başlattığı 1.Körfez Savaşı’nda da 1991’de pek çok höyük üzerinde Irak’a ait uçaksavarlar bulunduğu gerekçesiyle bombalanmıştır.

Irak’taki Eserler Hakkında Basın Görüşleri

Art News’un 1 Temmuz 2003 haberinde “ABD hiç çekmeden Ur Zigguratlarını 1991’de vurdu, hiç bir şey denetlenmiyor.” diye yazmıştır, buna karşılık “ABD ve İngiltere UNESCO’nun denetimlerini engelliyor” şeklinde Prof. Dr. Hayat Erkanal bu savaşta da pek çok höyüğün ve tarihi eserin ABD tarafından bombalanmış olabileceğini, bu eserlerin akıbetinin de meçhul olduğunu belirtmiştir. Körfez Savaşı’ndan sonra Irak’tan kaçırılan eserler, İngiltere ve Amerika’daki müzayedelerde satılmıştır. Interpol Irak’tan çalınan 21.000 eser için bir veri tabanı oluşturup eser kaçakçılığını önlemeye çalışmış olsa da halen bazı eserlere erişim mümkün olamamıştır.

İngiltere ve ABD, 1954’te Hollanda’nın Lahey kentinde imzalanan “Silahlı Çatışmalarda Kültürel Mirasın Korunması” konvansiyonuna katılmadığı için, Irak’ı işgalleri sırasında kültürel mirasın zarar görmesinden uluslararası düzlemde hiçbir şekilde sorumlu sayılmamışlardır (Çokişler, 2019, 56, dipnot, 2). 1954 tarihli “Lahey Silahlı Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunması Sözleşmesi”nde kültürel mal kavramı “kaynak ve sahiplerine bakılmaksızın insanlığın ortak kültür mirası için önemli taşınır ve taşınmaz malların tümü” şeklinde tanımlanmıştır. Sözleşme tarihi, sanatsal anıtlar, sanat eserleri, arkeolojik alanlar, el yazmaları, kitaplar ve diğer sanatsal, tarihi veya arkeolojik objeler ve bilimsel koleksiyonlar ve arşivler özellikle belirtilmiştir. 1954 tarihli bu ilk tanımdan sonra, özellikle UNESCO önderliğinde hazırlanan diğer uluslararası metinlerde, koruma altına aldığı alanlar aynı kalmakla birlikte, “kültürel mal” tanımı yerine “kültürel miras” da kullanılmaya başlanmıştır. Dikkat çekici bir nokta da Uluslararası Lahey Sözleşmesi’ne Türkiye’nin 1965 yılında, Irak’ın ise Körfez Savaşı’ndan sonra 1999’da imza atmasıdır.

Birleşmiş Milletler, silah denetçisi Hans Blix ve beraberindeki heyet, savaştan önce Irak’ta kimyasal nükleer ve biyolojik silah izi ararlar. Savaş sonrası Birleşmiş Milletler ve UNESCO tarafından oluşturulacak bir ekiple kültürel miras tahribatı da saptanmalıydı, ama yapılmamıştır.

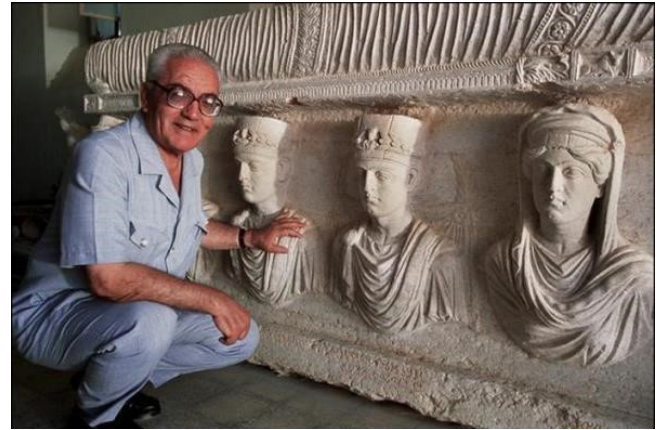
Bağdat’taki Irak Ulusal Müzesi’yle birlikte Musul ve Tikrit’teki müzelerin de yağmalandığı bilgisine erişilmişse de batılı gözlemciler Irak halkının yoksul olmasından dolayı

yağmalamayı halkın yaptığı üzerine odaklanmışlardır. Müzeleri yağmalayan

Iraklılar eserlerle ilgili oluşan pazar nedeniyle bu eserleri satabileceklerini düşünmüş olmalıdırlar ve buna göz yuman Amerikan askerleri de bu eserleri bir şekilde almış olabilirler (Tekkök Karaöz, 2016, 281).

Suriye’deki Eserlerin Kaçırılması Hakkında

Benzer bir durum Suriye’de yaşanmıştır. Birleşmiş Milletler, UNESCO’nun Dünya Kültürel Miras listesinde olan Palmyra antik kenti Mayıs 2015’te IŞİD (Irak Şam İslam Devleti)’in denetimine geçmiştir. Suriye ordusunun antik kent Palmyra’yı IŞİD’in elinden geri almasının ardından tarihi eserler yaklaşık bir yıl boyunca Mayıs 2015’ten Mart 2016’ya dek IŞİD’in elinde kalmış, bu bilgiyi Suriye Müzeler ve Tarihi Eserler Genel Müdürü, Maamun Abdülkerim vermiştir. Bu süreçte eserleri korumak isteyen 82 yaşındaki Halid Esad’ın başının IŞİD militanları tarafından kesilmesi ve bedeninin de Palmyra’daki antik Roma sütunlarına asılması savaş döneminde ciddi önlemler alınmasının gerekliliğini gözler önüne seren acı bir örnektir.12 (Figür 3)

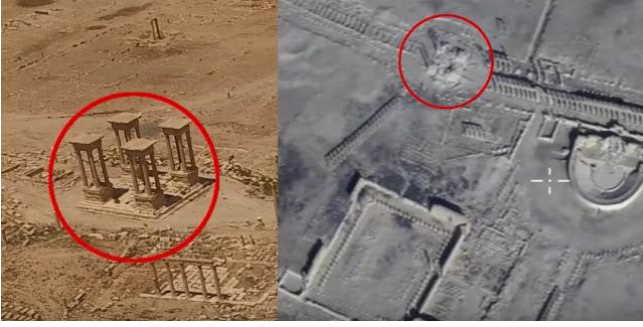

Figür 3: Arkeolog Halid Esad Palmyra eserleriyle.
Kaynak:<https://arkeofili.com/palmira-antikentini-korumak-ugruna-olen-arkeolog-halid-esad/>
30/3/2022

Bu süreçte yaşanan yıkımın boyutu uydu görüntüleriyle tespit edilmiştir. Antik kentin önemli yapılarından biri olan taş platformlar üstüne oturtulmuş 16 adet sütundan oluşan Palmyra Zafer Takı Kapı (Tetrapylon) girişi 4 Ekim 2016’da IŞİD tarafından bombalanmıştır.

Bombalama sonrası yapının sadece dört sütunu ayakta kalmıştır. Septimius Severus (MS 193-211)’un kenti ziyaretinde imparatoru onurlandırmak için yapılmış olan bu giriş kentin sembolü olmuştur ve kent 1980’de UNESCO tarafından Dünya Kültür Listesi’ne eklenmiştir (Figür 4).

Fotoğraflar ayrıca Roma tiyatrosunun sahne bölümündeki anıt ve heykellerin de büyük hasar gördüğünü göstermektedir (Figür 6).

Figür 4: Palmyra Tetrapylon, bombalama öncesi (sol) ve sonrası (sağ), Roma Tiyatrosu (sağda).
Kaynak: <http://www.arkeoloji.biz/2017/03/palmyra-antik-kenti-tiyatro-bomba-isid.html> 22/4/2022

2x104 metrelik meydanın ve ana sütunlu caddenin güneybatısında yer alan tiyatronun ön cephesi kuzey-kuzeydoğu doğrultusunda kentin büyük caddesi Cardo Maximus'a doğru bakmaktadır. Tiyatronun ana girişleri olan aditus maximi'nin genişliği 3.5 metredir, 23.5 metrelik taş döşeli orkestra 20.3 metrelik çapa sahip dairesel bir duvarla sınırlanmıştır (Figür 5). Tiyatronun valva regia denilen merkez kapısının tamamen yıkılmış olduğu görülmektedir. (Figür 4 sağ).

Figür 5: Palmyra, Roma Tiyatrosu yıkımdan önce, solda Tetrapylon. <http://www.arkeoloji.biz/2017/03/palmyra-antik-kenti-tiyatro-bomba-isid.html> 22/4/2022

Palmyra Tiyatrosu yıkımdan önce

Figür 6: Palmyra, Roma Tiyatrosu yıkımdan önce, ve sonra. <http://www.arkeoloji.biz/2017/03/palmyra-antik-kenti-tiyatro-bomba-isid.html> 22/4/2022

Palmyra'nın Bel ve Baal Shamin tapınaklarının da yok edilmesi ve arkeolog Khaled al-Assaad'ın antik eser deposunu koruma çabası karşısında işkence ile öldürülmesi sonucu UNESCO'nun başkanı Irina Bokova bu ölümün ve eserlerin yok edilmesinin savaş suçu olarak kabul edilmesini önermiştir. Tarihi eserlerin

IŞİD'e maddi kaynak olarak yarar sağladığı konusu basında yer almıştır. Irak'ta ve Suriye'de yağmalanan tarihi eserler Ortadoğu'daki terör grupları için uzunca yıllar maddi kazanç kapısı olmuştur. Yasa dışı uyuşturucu ve silah ticareti gibi kültürel eserlerin satışı da tüm ülkelerin önlem paketlerinde ol-

ması gereken kanunlarla sonlandırılması gereken bir konudur. Nitekim Phoenix Ancient Art müzayede evi 11 Mart 2017'de sayfasına Palmyra'dan bir mezar şelini satışa çıkarmıştır¹⁴. 1960'larda özel bir koleksiyondan satışa çıkarılan bu eserler hakkında Birleşmiş Milletler'in 12 Şubat 2015'te 2199 Nolu kararında belirttiği üzere ve Suriye'den 12 Mart 2011'den sonra çıkan hiçbir eserin satılmayacağı maddesine göre satılmamalıdır. Aynı şekilde Birleşmiş Milletler tarafından 23 Mart 2017'de alınan 2347 sayılı karar gereği de kültürel mirasın korunmasını özellikle Irak ve Suriye'de IŞİD, El Nusra, El Kaide gibi grupların tahribatına uğrayan kamuya açık (müze, kütüphane gibi) veya dini, tarihi binalar ile arkeolojik alanların tahribat ve yağmalanmasının önüne geçmek için önlem alınmasını içerir (Rose, 2021).

Buna rağmen 2017'de Palmyra'dan bir eser Lübnan'da 1960'larda bireye kayıtlı özel koleksiyoner belgesi ile satışa sunulmuştur (Figür).

Figür 7: Phoenix Ancient Art 2017'de satışa sunduğu Palmyra'dan eser. <https://marketmassdestruction.com/tag/phoenixancient-art/> 22/4/2022

Almanya'nın Federal Emniyet Teşkilatı (BKA) bünyesinde kültürel varlıkların korunması konusunda çalışmalar yapılsa da çok yetersiz kalmaktadır. IŞİD'in yasa dışı ticaretten aldığı pay Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi'ne 2016 Kasım ayı ortasında sunulan raporda IŞİD'in mali kaynaklarında tarihi eserlerin yağmalanmasından elde edilen gelirlerinin üçüncü sırada gelmesi dikkat çekicidir. Bu eser ticareti şimdiye kadar yapılandırılmış çok daha sistemli ve organize bir şekilde yürütülmektedir. Kimi zaman eserleri çıkartmak için kazıların buldozerle yapıldığı da görülmektedir. Arkeolog Neil Brodie bu trajediyi şu şekilde özetlemiştir: "En iyi bilgilere doğrudan olay mahalinde ya da uydudan çekilmiş fotoğraflarından ulaşmak mümkün. Her yer resmen ay yüzeyi gibi kraterlerle kaplı. Raporlarda Irak'taki bazı alanlarda küçük çukurlar değil çok derin oyuklar olduğu kaydediliyor.

Hatta bunların tünellerle birbirine bağlı oldukları belirtiliyor. Yani bazı arkeolojik noktalara çok büyük hasar verilmiş

durumda. Sadece şöyle bir bakmak bile zararın büyüklüğünü anlamaya yeter.” .

Söz konusu yasa dışı ticaretin boyutlarıyla ilgili bilgi vermek oldukça zordur, bunun nedeni bu eserlerin çoğunun kökeniyle ilgili herhangi bir belge olmadan satışa sunulmasıdır, hatta birçok eserin açık arttırma ya da galerilere hiç uğramadan özel koleksiyonlarda yerini almasıdır. Brodie'nin de ifade ettiği gibi, son 20 yılda sadece

Irak'tan kaçırılan eserlerle özel koleksiyonların oluşturulduğu bilinmektedir.

Asıl sorun, bu tip kaçak kazılarla arkeolojik bulguların tümünden zarar görmesidir. Çünkü arkeolojik eserler çıkarıldıkları noktalarda kendi kültürel belleği ve konumuyla bulunur. Bu bağlam arkeologlar için çok değerli veriler içerir. Kaçak kazılar bu belleğe zarar verir. Define avcıları obje bazlı düşündükleri için yaptıkları kazılarla bir ülkenin kültürel kimliğine en kötü saldırıyı gerçekleştirirler. Hannah McGivern, Art Newspaper, Museums and Heritage editörü 5 Aralık 2016'da İsviçre Geneva Freeport'da 2009-2010 yılları arasında saklanan Libya, Yemen ve Palmyra'dan dokuz eserin Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden getirildiğini ve yasa dışı olmaları nedeniyle dava sürecinde bu eserlerin Geneva'daki Musée d'Art et d'Histore'de sergilendiğini yazmıştır(Figür 8)

Dünyada suç teşkil eden bu konunun, eserlerin bu tip mekanlarda sergilenmesinin yanlışlığı veya hala takas edilmesine göz yuman bir sistemin olduğu açıktır.

Figür 8: Geneva'daki Musée d'Art et d'Histore'de sergilenen eser.

Almanya kültürel varlıklarla ilgili uygulamaları daha denetimli hale getirme kararı almasına rağmen Federal Hükümetin Kültür ve Medyadan Sorumlu Devlet Bakanı, Monika Grütters'in sunduğu yasa tasarısı sadece kökenine ait açık şekilde belgelenmiş ve bulunduğu ülkeden çıkışı onaylanmış tarihi eserlerin satışının yapılabilmesine imkan sağlamaktadır. Berlin'de 11 Aralık 2014'te yapılan "Kültürel Miras Tehdit Altında" adlı konferansta Suriye, Irak ve Mısır'ın da aralarında bulunduğu ülkelerden kaçırılan tarihi eserlerin yasa dışı yollarla satışının nasıl önüne geçilebileceğini tartışılmıştır.

Yaşanan en büyük sorun söz konusu kaçakçılığın tüm insanlık için çok önemli bir tarihin bilgisinin kaybına neden olmasıdır.

Berlin Müzesi müdürü Marcus Hilgert'in yaptığı açıklamada etik açıdan bunun kabul edilemeyeceğini söylemiştir. Ancak uluslararası takiple yaşadığı yollardan eserlerin satışının önüne geçilebileceğini de eklemiştir.

Ukrayna'da yaşanan dram benzer problemleri gündeme getirmiş Rus askerleri tarafından ülkede 10 kültürel miras alanı ve 48 dini alan yok edilmiştir. Basında yaşanan bu dramın kültürel mirası da yok etmeye yönelik tavrı basında son 6 aydır yer almaktadır. Irak ve Suriye'de olduğu gibi Ukrayna'da da müze personelinin eserleri koruma çabası kayda değerdir. Melitopol Yerel Tarih Müzesi'nden İskit altın eserlerinin çalındığı bilgisi dışında bu bölgeden 2020 yılından beri eser kaçırılan bir grubun yakalanması ile ilgili haberler basında yer almıştır. Ukrayna Başkanı Volodymyr Zelensky'nin "İşgal güçleri kültür, eğitim ve insanlığın düşmanlarıdır" ifadesinde özetlenebilecek bu eylemlerin dünyanın hiç bir coğrafyasında kabul edilemeyeceği açıktır.

Sonuç

Kültürel mirası korumada özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası alınan önlemler ve UNESCO'nun (United Nations Educational,

Scientific and Cultural Organization) altında bir birim olan Birleşmiş Milletler 6 Kasım 1945'de kuruluşunu ve hedeflerini hatırlamak gerekir. Tüm coğrafyalarda Uluslararası kanun ile belirli güvenliği tahsis etme ve bölgede kalkınmayı sağlayarak insan haklarını da gözetme hedefleriyle kurulan bu organizasyonda 51 ülke ile birlikte yer alan ülkemiz UNESCO tarafından öne sürülen eğitim, doğal bilimler ve sosyal ve beşeri bilimler, kültür, iletişim ve informasyon hedeflerini sürdürmektedir.

UNESCO tarafından desteklenen kültürel mirası koruma ve Dünya Kültürel Miras alanlarını belirleme ve koruma altı-

na alma misyonu 2021 itibariyle 1000 üstünde alanı koruma planı ile sürmektedir. Ülkemizde de bu kapsamda T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı koruma yasaları No.2863 (1983) onun 5226 maddesiyle (2004) değişikliği ile yapılan hukuksal düzenlemeler Anayasa'nın 63. maddesiyle Kültür ve Tabiat Varlıklarının ve Değerlerinin korunması esas ve bu amaçla destekleyici ve teşvik eden tedbirler sürmektedir. Sosyal haklar ve ödevler bölümünde bu koruma devletin görevidir.

Ayrıca savaş alanlarında kültürel mirası korumaya yönelik örgütlenmede Arkeologlar Derneği gibi STK'ların da rolü büyük olacaktır (Rose, 2007,140-141). Bu örgütlenmede bölgede kontrolü sağlayan askeri güçlerle bağlantılı çalışmanın önemi büyüktür (Rose, 2007, 143,dipnot 9). Bu kapsamda arkeoloji müzelerinde bulunan eserlerin depolama koşulları iyi olmadığı için farklı bir yere depolama veya sergileme amaçlı götürülmesi konusunda oluşturulacak yeni mevzuatların önüne geçilmelidir. Uluslararası kaçakçılık örgütlenmesinin oldukça yoğun ve organize olduğunun bu çalışmadaki örnekleri bu konuda da T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın hassas davranması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

- Çokişler, E. (2019). Silahlı Çatışmalar Sırasında Kültürel Malların Korunması Rejimi: Tarihsel Gelişimin Analizi. *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 16, Sayı 61, 55-74.
- Goethe, von W. (2021) *The Complete Works of Johann Wolfgang von Goethe, Introduction to the Propylaen (1798)*, Strelbytskyy Multimedia Publishing, E-Kitap.
- Rose, C. B. (2007). Talking to the Troops about the Archaeology of Iraq and Afghanistan. The acquisition and exhibition of classical antiquities: professional, legal, and ethical perspectives, (Ed. R.F. Rhodes). Notre Dame, IN.: University of Notre Dame Press. 139-151.
- Rose, C. B. (2021). *Archaeology Museums and War in 21st Century. Object biographies : collaborative approaches to ancient mediterranean art*. Houston: Menil Collection. 243-257.
- Rush, L. (2012). Working with the military to protect archaeological sites and other forms of cultural property. *World Archaeology*, Vol.44, N.3. 359-377.
- Tekkök Karaöz, B. (2016). Değişen Coğrafyalar ve Arkeolojik Etik Kavramı. Kaunos ve Akdeniz Dünyası Ticareti. 50.Yılında Kaunos/Kbid, (Eds. A.Diler, S.Özen,U.Çörtük, M.Doyran, B.Özen Kleine, S. Akerdem, O. Özer, Y. Say Özer). Muğla, 282-284.
- Tekkök Karaöz, B. (2020). Müzeler pandemi Sonrası Nereye Gidiyor?. *Parlamento Dergisi*, Haziran: 76-77.

Toker, A. G. (2013). 15 Kasım 1965 Tarihli Hukuki veya Ticari Konularda Adli ve Gayri Adli Belgelerin Yabancı Memleketlerde Tebliğine Dair Lahey Sözleşmesi Uyarınca Tebliğat Yapılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt: 13, Sayı: 2, 2011, 107-152.

Topal, M. (2021). 2023 Eğitim Vizyonu Belgesiyle 11. Kalkınma Planı'nda Eğitimle İlgili Hedeflerin Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi, *AJER - Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2021, 6(1), 156-195.

Unesco Convention Rules (2021), <https://whc.unesco.org/en/guidelines/9/11/2022>

Winckelmann, J.J. (2006) *History of the Art of Antiquity, Texts and Documents*, (çev.H.F.Mallgrave) Getty Research Institute Publications:Los Angeles.

İŞİTME ENGELLİ BİREYLERİN TÜRKİYE VE YURT DIŞINDAKİ MÜZELERE ERİŞİMİNİN ARTIRILMASI İÇİN UYGULANAN ÇALIŞMALAR

Gülşen Şencan¹

Cite this article as:

Tekkök Şencan, Gülşen. (2022). İşitme Engeli Bireylerin Türkiye ve Yurt Dışındaki Müzelere Erişiminin Artırılması İçin Uygulanan Çalışmalar. International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 5 (2) İstanbul, Türkiye, 64-74.

ABSTRACT

Projects To Increase The Access Of Hearing-Impaired Individuals To Museums In Türkiye And Abroad

Within the scope of accessible tourism, museums are the most important non-profit institutions and organizations. These institutions and organizations include some practices for hearing-impaired individuals in Turkey and abroad, keeping the values of independence, equality and respect in the first place. The aim of the study is to examine in detail all the applications for hearing impaired individuals, which are applied in museums in Turkey and abroad, with descriptive analysis method and to eliminate the deficiencies. These studies support hearing-impaired individuals to take part in the activities they wish in museums, like all other individuals in the society. In the study, the definition of the disabled, the definition of the hearing impaired, the number of hearing impaired according to the world population and the disabled policies in museums are discussed. Projects implemented on behalf of hearing-impaired individuals in museums in Turkey and projects implemented by museums around the world on behalf of hearing-impaired individuals are presented.

Keywords: Disabled, hearing impaired, museum abroad, museum project.

Giriş

Günümüzde müzeler sosyal sorumluluk çalışmaları kapsamında; özel gereksinimi olan ziyaretçi gruplarını etkin bir biçimde müzelere çekme çalışmalarını sürdürmektedirler. Bu gruplara, müzelerin engelliler adına oluşturdukları yönetim politikaları kapsamında, toplumsal sorumluluk açısından eşit fırsatlar sunulan, birtakım eğitim çalışmaları ve etkinlikler düzenlenmektedir. Bu hususta özel gereksinimi olan kişiler devlet mesuliyetinde korunmaya ihtiyaç duymaktadır. Son yıllarda teknolojinin gelişimiyle kullanılan eğitim araçları, gündün güne değişkenlik göstermeye başlamıştır. Özellikle salgın döneminde özel gereksinimi olan bireyler, müzeleri çevrimiçi olarak uzaktan erişim ile ziyaret edebilmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirdikleri müze ziyaretlerini, bazı müzelerin sunduğu teknoloji destekli projeler ile ses tabanlı sanal turlar ya da işaret dili bilen eğitmenler aracılığıyla gerçekleştirebilmektedir.

Müzeler; son zamanlarda işitme engelli ziyaretçilere hizmet verebilmek, eserleri tanıtmak için özel programlar kullanmaya başlamış, bu programların çoğunluğu dijital odaklı verilere dönüşmüştür. İşaret dili ile konuşan rehberler müzelerde çalışmaya başlamış, 3D teknolojisi ile eserlerin görsellikleri artırılarak bireyin yalnızca duyu organına hitap edilmesinin ötesine geçilmiştir. Ayrıca işitme engelli bireylerin görsel hafızasının daha güçlü olması nedeniyle tekdüzelikten uzak olan yeni müze uygulamaları, işitme engelli bireylerin cep telefonlarına veya tabletlerine inen programlar sayesinde konum belirleme ve müzeleri rahatça gezebilmelerine yönelik teknolojik destekli programlar içermektedir. Bu nedenle bu çalışmada, Türkiye ve yurt dışındaki müzelerde işitme engelli bireyler için uygulanan geliştirilmiş uygulamalar ve projelerden bahsedilecektir. Tüm engellerin ortadan kalktığı bu uygulamalar ve projeler, toplumun tüm bireylerinin yaşamını eşit koşullarda sürdürebilmeleri, tüm insanlara eşit fırsat sunulması ve işitme engelli bireylerin müzeleri rahatça kullanabilmeleri açısından önem taşımaktadır.

Bireysel Farklılık

Türk Dil Kurumu sözlüğünün tanımına istinaden farklı olma; toplumsal, doğal ve zihne dayanan her duruma uygun ve diğerlerinden ayıran niteliktir. (TDK, 2018).

Farklılıklar kişilerin ruhsal, duygusal, fiziksel vb. niteliklerinde kendini gösterebilir. Kişiler arasındaki bu farklılıklar kilo, boy, renk gibi fiziksel niteliklere dair olabileceği gibi, işitme organlarının fonksiyonlarıyla alakalı da olabilir.

Zedelenme/ bozukluk, yetersizlik, engel tanımı

Zedelenme/ Bozukluk, kişinin fizyolojik, anatomik ve psiko-

lojik niteliklerinden geçici veya devamlı olarak bir eksiklik, bir işleyiş veya bir yapı bozukluğu olması sorunudur. (Özsoy vd., 1989). Yetersizlik, belli başlı bir şeyi yapmada elverişli olmamayı, belirli bir biçimde davranmada limitli olan kabiliyeti tanımlamaktadır. (Eripek, 2008, s:3). Engel ise; yetersizliği veya dezavantajı olan bir kişinin çevreyle olan sosyal etkileşiminde yaşadığı sorunlardır. (Cavkaytar ve Ersan, 2018). Yukarıdaki yapılan tanımlara istinaden bir bireyin yaşadığı hastalık olan orta kulak iltihabı bireyin işitme organının zedelenmesine, bireyin işitme kaybı yaşamaya bireyde yetersizliğe, bu yetersizliğe bağlı olarak da bu bireyin okulda sınıf öğretmeni tarafından en arka sıraya oturtulması engelliliğe sebebiyet vermektedir.

İşitme engelli tanımı

İşitme kaybı, işitme kanalındaki herhangi bir engelleme sonucu işitmeyle ilgili işitsel algının farklılaşması (normalden azalma) durumudur. (Cavkaytar, 2018, s.182).

MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde ise (Resmi Gazete: 26184 sayılı ve 2006 tarihli); "işitme duyarlılığının kısmen veya tamamen yetersizliğinden dolayı konuşmayı edinmede, dili kullanmada ve iletişimde güçlük nedeniyle bireyin eğitim performansının ve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilenmesi durumu" olarak betimlenmiştir.

Türkiye' de engelli birey sayısı

Aile Çalışma Bakanlığı 2020 yılı Türkiye Ulusal Veri Tabanına göre tablo 1 rakamlar 2 milyonun üzerinde kayıtlı olarak engelli birey sayısını göstermektedir. Fakat resmi olmayan verilere göre Türkiye'de engelli birey sayısının 9 milyon civarında olduğu söylenmektedir. (Tablo 1) (https://www.aile.gov.tr/media/88684/eyhgm_istatisti_k_bulteni_temmuz2021.pdf), Ert: 23.08.2022.

Tablo 1: Türkiye'de Yetişkin Engelli Sayısı (2020)

Türkiye'de Ulusal Engelli Veri Tabanına göre engelli birey sayısı	2.511.950
Erkek Engelli Birey Sayısı	1.414.643
Kadın Engelli Birey Sayısı	1.097.307

(https://www.aile.gov.tr/media/88684/eyhgm_istatisti_k_bulteni_temmuz2021.pdf), Ert: 23.08.2022.

Türkiye' de işitme engelli birey sayısı

2020 yılı Aile Çalışma Bakanlığı Türkiye verilerine göre, Türkiye'deki toplam engelli bireylerin içerisinde işitme en-

gelli birey sayısı her yıl kendini yenilemektedir. Bu veri engelli sağlık kurulu raporu almak adına sorumlu hastanelere müracaat etmiş ve hizmet almak için devletle bağlantı kurarak görüşmüş kişileri kapsamamaktadır.

Türkiye’de 2020 yılı işitme engelli birey sayısı ve diğer engelli birey sayı ve oranları aşağıdaki gibidir. (Tablo 2)

Tablo 2: Türkiye Yetişkin İşitme Engelli ve Diğer Engelli Birey Sayıları ve Oranları (2020)

Engel Grubu	Kişi Sayısı	Oran (%)
Görme	215.076	9,53
İşitme	179.867	7,97
Dil ve Konuşma	33.686	1,49
Ortopedik	311.131	13,78
Zihinsel	385.313	17,07
Ruhsal ve Duyusal	170.927	7,57
Süreğen Hastalık	917.259	40,63
Diğer	44.24	1,96

(https://www.aile.gov.tr/media/88684/eyhgm_istatisti_k_bulteni_temmuz2021.pdf), Ert: 23.08.2022.

Dünya nüfusuna göre yetişkin işitme engelli sayısı

Dünya Sağlık Örgütü raporları, dünya nüfusunun %15’inin engelli bireylerden olduğunu göstermektedir. Bu bireylerin % 90’ı işitme cihazına sahip değildir. Bu durumun sebepleri arasında devletin finansal gücü büyük etmendir. Gelişmekte ve henüz gelişmemiş ülkelerde bu oran epey yüksektir. Gerekli önlemler alınmazsa 2030 yılında 630 milyon, 2050’de 900 milyon işitme engelli olacaktır. Bu hususta en önemlisi erken teşhis ve işitme kaybı sorunlarını en aza indirmektir. (<https://www.trthaber.com/haber/saglik/ihtiyaci-olan-isitme-engellilerin-yuzde-90i-isitme-cihazina-sahipdegil-385275.html>, Ert: 23.08.2022.

Erken teşhisle işitme kaybı vakalarının % 60’ı önlenebil-

ir. İşitme engellilerin hayatını kolaylaştırmak için neler yapılabilir sorusunu yanıtladığımızda ise işitsel rehabilitasyon hizmeti bu hizmetlerin başında gelmektedir. Ayrıca işitme cihazlarının teminini sağlamak, okuryazarlık eğitimi, işaret dilinin yaygınlaştırılması ve konuşma terapileri de önemli kolaylık sağlayacak etmenler arasında yer almaktadır. (Karataş, 2017, s. 45).

Müzelerde engelli politikaları ve uygulamaları

Müzelerin en önemli amaçlarından birinin toplumu eğitmek olduğu söylenebilir. Bu nedenle tüm sergilerini halkın erişimine açmakla, erişilebilir olmakla ve farklı kültürlerle hitap edebilmekle, ziyaretçilerin de müzelerde uygulanan bu etkinliklere sürekliliğini sağlamak adına katılım gösterdiği düşünüldüğünde, işitme engelli bireyler adına planlanmış müze uygulamalarının gelişmeye açık olması gerekmektedir. Ayrıca çağdaş müzelerin “Engellilere Eşitlik Politikasından” hareketle engelli müze izleyicilerini de gözeterek; müzenin fiziksel olanaklarını, müze teknolojilerini ve sergi tasarımlarını bu kişilerin kullanımını kolaylaştıracak biçimde tasarlaması kaçınılmazdır (Polat, 2020, s. 872). Gelişmiş ülkelerde toplumun her kesiminden insanın müzelerle etkileşimini sağlayan farklı uygulamalar sürdürülmektedir. Tüm müzelerde, çalışanlarından başlayarak müzelerde uygulanan uygulamalar konusunda eğitim görmeleri, işitme engelli bireylerin ihtiyaçlarının farkında olmaları, bu bireylerin müze gibi kültürel alanlarla tanışması ve müze ile uzun süreli bir ilişki kurması hedeflenmektedir (Polat, 2020, s. 873).

En önemli kültürel alanlardan olan müzelerin Türkiye’de son zamanlarda artış gösteren, işitme engelli bireyler için uygulanan çalışmalar mevcuttur. Müzelerle geliştirilen işbirlikleri kapsamında engelli bireylerin ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda müzelere eşit erişim sağlamayı önceleyen pek çok çalışma da yapılmaktadır. Bu kapsamda müzeler, işitme engelli ziyaretçiler ile iletişim kurabilmek için işaret dili bilen müze personeli, müze web içerikleri, işitme becerisini artırıcı taşınabilir ses sistemi, konuşmaları “alt yazı” şeklinde yansıtan uygulamalar, işaret dili panoları, işaret dilinde özel oturumlar, artırılmış teknolojilerle planlanan projeler, tematik çalışmalar ve destek programlarını kullanmaktadır. Tüm bu uygulamalar işitme engellilerin müzelerde sosyalleşmesi ve kültürle daha çok iç içe olması adına ücretsiz gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda son dönemlerde müzelerde gelişen teknolojilerin de artmasıyla, işitme engelli bireylerimizin yurt dışı ve Türkiye’deki müzelerle erişilebilirliği kolaylaşmış ve işitme engelli bireylere uygulanan uygulamalarda engelli bireylerin memnuniyetini artırıcı etkilerin yanında, gelişen ve değişen dünyaya adaptasyon sürecinde birtakım zorluklar çeken bu bireyler adına müzelerde kullanılan sem-

oller, atılan önemli adımları ifade etmektedir. (Tablo 3) Bu semboller aşağıdaki gibidir:

Tablo 3: Müzelerde Ulaşılabilirlik Konusunda Kullanılan İşitme Engelli Sembolleri

Müzelerdeki Semboller	
	İşitme engelli ziyaretçiler için gereken ses geliştiriciler gibi sistemlerin bulunduğunu gösterir.
	İşitme engelli ziyaretçiler için işaret dili turlarının yapıldığını gösterir.
	Sesli rehberlik hizmetlerinin bulunduğunu gösterir.

Baş M. vd., 2015, “Engelli Turizmi Kapsamında Müzelerde Ulaşılabilir Uygulamaların Tespitine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Analiz”, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 3 (1), s. 189230.

Türkiye’de işitme engelli bireylerin özellikle salgın döneminde sanal müzeleri çevrimiçi olarak ziyaret edebilmeleri onların müzelere ilgisini daha da artırmıştır. Bu ilgi ve alanın artmasıyla, işitme engelli bireylerimizin de bu kültür alanlarını görme ve tanıma istekleri doğru orantıda seyretmektedir.

Bu bağlamda Türkiye’de açılan bazı müzelerde işitme engellilere yönelik birtakım uygulamalar mevcuttur. Bu müzelerin en önemlilerinden biri Turkcell Diyalog Müzesi’dir.

Turkcell Diyalog Müzesi

Turkcell Diyalog Müzesi Eylül 2016’dan bu yana ziyaretçilerini ağırlamaktadır. Turkcell’in bu müzeyi açmasındaki en büyük etmen, engelli bireylerin günlük yaşantılarında yaşadıkları zorlukların herhangi bir engeli olmayan bireylerin onları daha iyi anlamalarını ve empati kurabilmelerini sağlamaktır. Müze, farklı bakış açılarından yaklaşarak birtakım eğitimler vermekte, engelli bireylerin hayatlarına eğilmektir. Empati duygusunu kullanmayı sağlayarak işitme engellilere dönük ön yargıları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Müzede ayrıca işitme engelli olmayan bireylerin farkındalığının artırılması ile işitme engellilerin dünyasının deneyimlenmesi çalışmaları yürütülmektedir (Külük, 2019, s. 47). Bu bağlamda “Sessizlikte Diyalog” sergisi, İstanbul Sosyal Girişimcilik tarafından 29 Ocak 2016’da müzede sergilenmeye başlamıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin evsahipliğini yaptığı proje, ana sponsor Turkcell ve Metro İstanbul A.Ş.’nin destekleriyle Gayrettepe metrosunda ziyaretçilerini ağırlamaya devam etmektedir. (<https://www.turkcelldiyalogmuzesi.com/sessizliktediyalog>, Ert: 24.08.2022). (Figür 1)

Figür 1: Turkcell Diyalog Müzesi Sessizlikte Diyalog Sergisi (<https://www.artfulliving.com.tr/gundem/farkindaligi-arttirmayi-amaclayan-sergi-sessizliktediyalog-i-8022>), Ert: 24.08.2022.

“Sessizlikte Diyalog” sergisinde, işitme engelli ziyaretçiler için özel olarak tasarlanmış birbirinden farklı odalar karşımıza çıkmaktadır. Bu odalar Sessizliğe Davet, Ellerin Dansı, Yüz Galerisi, Şekiller Forumu, İşaret Oyunu ve Diyalog Odası’dır. Her bir oda, işitme engelli bireylerin karşılaştığı ve yüzleştiği temel sorunlarla onların nasıl üstesinden geldikleri aktarılmaya çalışılmaktadır (Erbay, 2017, s. 355). Kulağımıza dışarıdaki sesi neredeyse tamamen kesen kulaklıklar takılmakta ve hemen yanınızdaki, işitme engelli rehber ile yüz ifadelerinin, vücut dilinin ve ellerinin nasıl etkili bir biçimde kullanılacağı anlaşılacakla birlikte, duymadan iletişim kurma yeteneğinin zorluklarının da farkına varmak sağlanmaktadır. (<https://www.turkcelldiyalogmuzesi.com/sessizliktediyalog>), Ert: 24.08.2022. Turkcell Diyalog Müzesi’nde tasarlanan çeşitli deneyim atölyeleri ile engelsizlere dünyayı engelliler açısından algılama eğitimleri verilmekte ve engelsizlere engelli deneyimleri yaşatılmaktadır. (<https://www.turkcelldiyalogmuzesi.com/sessizlikrehberler>), Ert: 24.08.2022.

Figür 2: Sessizlikte Diyalog Sergisi Rehberi (<https://www.turkcelldiyalogmuzesi.com/sessizlikrehberler>), Ert: 24.08.2022.

İşitme engelli rehberlerden 1987 yılında doğmuş olan Mahir Yeni, altı aylıkken geçirdiği ateşli bir hastalık sonucu işaretlerin konuştuğu farklı bir dünyaya adımını atmıştır. (Figür 2) Okulda işitme engelli bireylere yapılan yanlış muameleler sonucunda ortaokuldan sonra öğrenimini tamamlayamayan Mahir Yeni, kendini uzun soluklu süregelen çalışma hayatının içinde bulmuştur. Bu süreçte de empati duygularını kullanamayan ya da bakış açılarını geniş tutamayan bireyler tarafından dışlanma veya üstten bakma durumlarını deneyimlemek durumunda kalsa da hiç yılmamış ve Sessizlikte Diyalog sergisinde rehber olarak diğer engelli bireylere ışık tutmakta ve onları ışığıyla aydınlatmaktadır.

(<https://www.turkcelldiyalogmuzesi.com/sessizlikrehberler/>), Ert: 24.08.2022.

İstanbul Modern Sanatlar Müzesi

İstanbul Modern ve İstanbul Milli Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan, bu bağlamda bir ilki gerçekleştirmek için Özel Eğitim Proje Uygulama Protokolü'yle işitme, görme ve zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin müzede sanat eğitim programlarına katılımını aktif bir şekilde sağlamak adına aktiviteler düzenlenmektedir. İstanbul'un tüm ilçelerindeki MEB'e bağlı özel eğitim okullarındaki öğrencilerin müze ortamında sanatla buluşmasını hedefleyen proje protokolü İstanbul MEB ve İstanbul Modern arasında imzalanmıştır. 4-16 yaş arası, işitme, görme ve zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin İstanbul Modern'de sanat eğitim programlarına katılmasını amaçlayan projeye birçok çocuk ve genç sanatla buluşmuştur. (https://www.istanbulmodern.org/tr/basin/basimbultenleri/istanbul-modern-ve-istanbul-milli-egitim-mudurlugunden-bir-ilk-ozel-egitimde-sanatprotokolu_2139.html), Ert: 24.08.2022.

Figür 3: İstanbul Modern Sanat Müzesi Sanatın Sözlere Sergisi (https://www.istanbulmodern.org/tr/basin/basimbultenleri/istanbul-modern-ve-istanbul-milli-egitim-mudurlugunden-bir-ilk-ozel-egitimde-sanatprotokolu_2139.html), Ert: 24.08.2022.

4-16 yaş arası işitme engelli çocuklara yönelik düzenlenen “Sanatın Sözlere” proje etkinlikleri;

(Figür 3) uzman eşliğinde sergi gezileri, masal tasarım, duvar resmi çalışmaları gibi atölye uygulamalarını içermektedir. Proje ayrıca 16 yaş ve üzeri arası işitme engelli 15 genç ile oluşturulan orkestra çalışmalarını da kapsamaktadır. Proje Gala Modern proje destekçilerinin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Sanatın Sözlere eğitim programı işitme engelli çocuk ve gençlere yönelik uzman eşliğinde sergi gezileri, atölye uygulamaları ve orkestra çalışmalarını içermektedir. 18 farklı etkinlik ile 96 işitme engelli çocuk ve gence ulaşılan programın sanatsal üretim alanını ise besteci Prof. Dr. Alper Maral'ın tasarladığı “Sanatın Sözlere Orkestrası” oluşturmuştur. (https://www.istanbulmodern.org/tr/basin/basimbultenleri/istanbul-modern-ve-istanbul-milli-egitim-mudurlugunden-bir-ilk-ozel-egitimde-sanatprotokolu_2139.html), Ert: 24.08.2022. İşitme engelli gençlerin hayal gücü ve özgüven duygusunun gelişimini destekleyen bu program ile çocuk ve gençler, kelimeleri imge ve seslere, sözcükleri ise kompozisyonlara dönüştürmüştür.

İstanbul Modern'deki Yeditepe Özel Eğitim Meslek Lisesi öğrencilerinden oluşan orkestranın performansını İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü yetkilileri, öğretmen, veli ve çok sayıda davetli ilgiyle izlemiştir.

Ayrıca Türkiye'de multimedya turlar ilk kez 2006 yılında İstanbul Modern'de “Venedik-İstanbul” sergisi ile birlikte gerçekleştirilmiştir. (Erbay, 2017, s. 350).

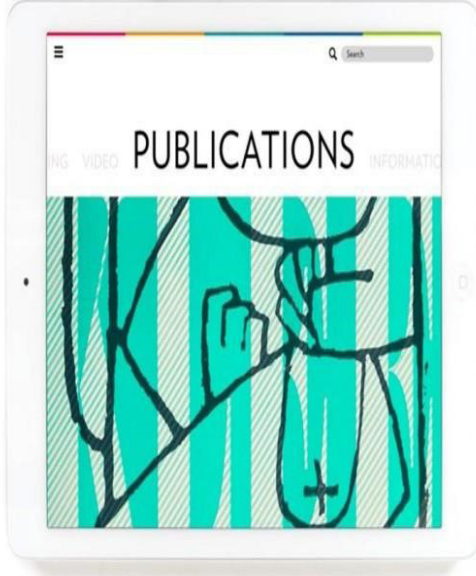
Bu çok işlevli rehberlik sistemi, ziyaretçilere işitsel tur, sergi görselleri ve belgeseller sunarken, görme ve işitme engelli ziyaretçilere yönelik olarak da yapıtlar hakkında bilgi paylaşımı sağlamıştır.

2015 yılında İstanbul Modern'de “Erişiyorsam Varım! İstanbul” projesi içeriğiyle de “Engelli Bireyler İçin Kültür ve Sanat Hayatına Erişim” konulu bir panel düzenlenmiştir. (Erbay, 2017, s. 351). Bu projenin amacı İstanbul Modern'in, müzenin işitme engelli bireylerin bu hayattaki normal bireylerden farkı olmadığını göstermektir.

Guggenheim Müzesi

Amerika Birleşik Devletleri'nde müzelerin kamuya ve halkın erişim haklarına karşı sorumluluğu çeşitli yasalarla belirlenmiştir. 1973 Rehabilitasyon Yasası ve 1990'lı Engelli Amerikalılar Yasası'na göre, müzeler özellikle müzeye, koleksiyonlarına ve sergi veya programdaki bilgilere erişim sağlamak üzere tasarlanmış erişilebilirlik programları aracılığıyla yardım sağlayarak işitme engelli ziyaretçilerine hizmet etmekle yükümlüdür. Erişilebilirlik hükümleri kapsamında sağlanan işaret dili destekli turlar ve altyazılı sesli bilgi gibi hizmetlerle, işitme engelli bireylerin müzeleri deneyimlemelerine ve bundan keyif almalarına yardımcı

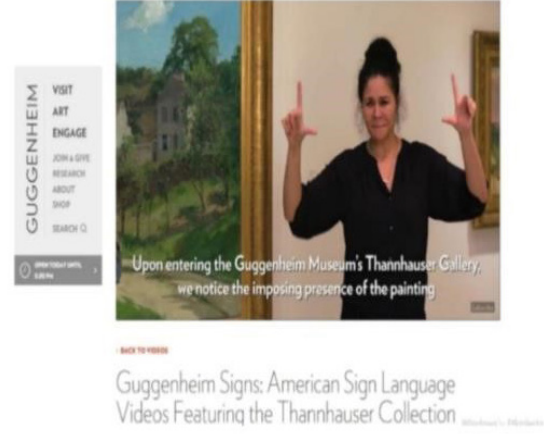
olunmaktadır (Jumma, 2009, s. 110). Bu açıdan Guggenheim Müzesi 2015 yılında, dünyanın her yerinden ulaşımın sağlandığı, eşsiz bir keşif deneyimi sunan “Guggenheim iPad” uygulamasını yayınladığını duyurmuştur. (Figür 4)

Figür 4. Guggenheim Müzesi, Guggenheim iPad uygulaması (<https://www.guggenheim.org/pressrelease/guggenheim-museum-releases-free-new-appfor-ipad>), Ert: 24.08.2022.

Müze; koleksiyonlarını, sergilerini ve yayın arşivini vurgulayan zengin bir içerik dizisini kapsayan ve ücretsiz olarak sunulan bu uygulama ile 1930'lara kadar tarihlenen 100'den fazla basılmamış dergiye erişim imkânı sunmuştur (Külük, 2019, s. 52). Ziyaretçiler, müzenin tarihini ve Frank Lloyd Wright tarafından tasarlanan binasını keşfederken güncel ve geçmiş sergi içerikleriyle etkileşimde bulunmakta ve müze koleksiyonunda yer alan 1.600'den fazla sanat eseri hakkında bilgi sahibi olabilmektedir. Guggenheim uygulamasının en önemli özelliği, engelli kullanıcılar için eşit erişimin sağlanabileceği şekilde tasarlanmış olmasıdır. Amerikan işaret dilinde sunulan “Thannhauser Koleksiyonu'nda” eserleri tanıtan video tabanlı bir kılavuzun yanı sıra, uygulama, işitme engelli veya işitme güçlüğü çeken kullanıcılar için deşifre (sesli ortamın yazıya dönüştürülmüş içerikleri) ve video altyazılarını da içermektedir. (Külük, 2019, s. 53). En etkili kültürel kurumlar olan müzelere erişimi artırmak için en son teknolojinin kullanıldığı, dijital katılımı ziyaretçi deneyimlerini geliştirmek için 2015 yılında hayata geçirilen bu uygulama günümüzde de geliştirilerek kullanılmaya devam etmektedir. Müzede sanat eserlerinin görsel deneyimini iletme adına sergi küratörleri tarafından Amerikan işaret dili tercümesinin yapıldığı çağdaş sanat turları düzenlenmektedir. Guggenheim Müzesi'nde, işaretler serisinde beş video yayınlanarak; Gauguin, Manet ve Van Gogh gibi sanatçıların

eserlerini kapsayan Thannhauser Koleksiyonu'ndan eserler; Amerikan işaret dili açıklama altyazılı içerikleri ile işitme engelli bireyler için geliştirilmiştir. (Figür 5)

Figür 5: Guggenheim Thannhauser Koleksiyonunu anlatan “Amerikan İşaret Dili Video” Uygulaması/ Külük C. Şule, 2019, Sanat Müzelerinde Sağır ve İşitme Engelli Bireylere Dönük Sosyal Erişim Programları, “Amerika Birleşik Devletleri Örneği”, International Journal of Art, Culture & Communication, S. 1, s. 53.

Guggenheim Müzesi'nin işitme engellilere yönelik bu uygulaması, sözel açıklama kılavuzları ve açıklamalı alt yazılı ve işaret dili içeren videolar dâhil olmak üzere erişilebilirlik özelliklerini bir araya getirmektedir. Sesleri, yazıya-metne dönüştüren uygulamalar ve yazı tipi büyütme de bu uygulamada mevcuttur. (<https://www.guggenheim.org/accessibility>, Ert: 24. 08. 2022).

Modern Sanat Müzesi (MOMA)

Modern Sanat Müzesi'nde, işitme engelli bireyler için, işaret dili ile sanat konuşmaları içeren özel müze oturumları sunulmaktadır. New York'ta müzelerde işitme engellilere yönelik uygulamalar, 1980 yılının Ocak ayında 10 müzenin katıldığı bir proje ile hayata geçirilmiştir. Modern Sanat Müzesi Eğitim Bölümü tarafından geliştirilen ve Ulusal Yardım Fonu tarafından verilen bir bağışla finanse edilen program ile “sanat, proje, galeri görüşmeleri, müze turları, gösteriler, kurslar ve konferansların sertifikalı tercümanlar tarafından işaret dili tercümeleri ile sunulması kararlaştırılmıştır. (Külük, 2019, s. 54). Daha sonrasında MOMA, sertifikalı işaret dili tercümanları, altyazılı sessiz ve yabancı filmleri de programa dâhil etmiştir. Proje kapsamına kısa bir girişten sonra, program hakkında bir slayt sunumu yapılarak, müze personeli için, işitme engellilerin ve özel ihtiyaçlarının araştırıldığı bir eğitim atölyesi ilk kez düzenlenmiştir. Programın, Temmuz ayında da devam etmesine karar verilerek, bu programın nihaî amacının devam eden müze programlarının işitme engelli müze izleyicileri için daha erişilebilir olmasının sağlanması

olduğu ifade edilmiştir. Projenin tamamlanmasının ardından, beklenen başarılarının doğrudan bir sonucu olarak, New York şehri müzelerinde genişletilmiş devam eden bir programın başlatılması, müzelerin ve programlarının tüm ziyaretçiler için daha ilginç ve eğlenceli hale getirilmesi hedeflenmiştir. (<https://www.moma.org/visit/accessibility/resources#art-discussion-videotraining-Resources>), Ert: 24.08.2022. Günümüzde ise, işitme engelli bireyler için, galerilerde işaret dili ile desteklenen sanat konuşmaları gerçekleştirilmektedir. Modern Sanat Müzesi'nin tüm salonları T-coil döngü ve ses tanımlamasına sahiptir. T-coil; Taşınabilir İndüksiyon Döngü Cihazı; işitme engellilerin kamusal alanlarda engelsiz iletişimlerini kolaylaştıran yardımcı işitme sistemidir. (<https://americanhearingloop.com/what-is-this-t-coilin-a-hearing-aid/>), Ert: 24.08.2022.

Konuşmacı ile T-coil'e sahip işitme cihazı kullanıcılarının kolay iletişim kurmalarını sağlayan taşınabilir bu cihazlar, bir indüksiyon döngü hoparlörü, dâhili bir mikrofon ve hariçi bir ahize içermektedir. (<https://americanhearingloop.com/what-is-this-t-coilin-a-hearing-aid/>), Ert: 24.08.2022.

İşitme engelli müze izleyicileri için etkili bir müze deneyimi sağlayan bu cihazlar, müzenin danışma masalarından ücretsiz olarak temin edilebilmektedir. Ayrıca müzede tüm genel galeri programları için yardımcı dinleme cihazları sağlanmaktadır. Müzenin diğer genel programlarında, ASL hizmetinden yararlanabilmek için iki hafta öncesinden bildirimde bulunulması gerekmekte böylece müze daha planlı bir şekilde etkinliklerini düzenleyebilmektedir.

(<https://www.moma.org/visit/accessibility/resources#art-discussion-videotraining-Resources>), Ert: 24.08.2022.

Uzman müze eğitimcileri, müzelerin dersliklerinde ve galerilerinde uygulanan etkili ve etkileşimli bir program ile sanatçıları, temaları ve sergileri müze izleyicilerine deneyimleme şansı yaratmaktadır. Ziyaretçiler, galerilerdeki çeşitli birçok sanat eserini keşfederek ve atölyelerde sanat eserleri yaratarak, her ay farklı bir temaya odaklanmaktadır. Müzede bu programlara katılım ücretsizdir. Tüm halka açık programlar için indüksiyon döngüsü veya kızılötesi ses yükseltme sistemleri mevcuttur. Programın uygulanması için en az iki hafta önceden işaret dili tercümanı ya da bilgi kartları istenmelidir. Daha iyi bir hizmet alabilmek adına tüm galeri oturumları için Frekans Modülasyonu yardımcı dinleme cihazları (kulaklık ve taşıma aparatları) mevcuttur.

(<https://www.metmuseum.org/events/programs/access- /visitors-who-are-deaf>), Ert: 24.08.2022.

İşitme engelli bireylerin Modern Sanatlar Müzesi'nde geçirecekleri zamanın verimli olması adına müze eğitimcilerine ve müze çalışanlarına “engelli eşitliği” eğitimi verilmektedir. Böylelikle işitme engelli müze ziyaretçilerinin müzeye gir-

dikleri andan itibaren kendilerini rahat ve güvende hissetmeleri mümkün kılınmaktadır. Modern Sanatlar Müzesi'nde işitme engelli çocukların ve ailelerinin de katılımını sağlayan programlar bulunmaktadır. Tüm Aile Programları için FM yardımcı dinleme cihazları (kulaklık ve taşıma aparatları) yer almaktadır. Yine aile ile çocuk için ortak bir şekilde müze ziyareti gerçekleştirileceği zaman, işaret tercümanı talebinin en az iki gün öncesinden bildirilmesi gerekmektedir.

2021 TEKNOFEST Turizm Teknolojileri Yarışması “Müzelerde İşaret Dili ile AR Müze Rehberi” Projesi

Bugün müzeler sosyal sorumluluk çalışmaları kapsamında özel gereksinimi olan ziyaretçi gruplarını da müzelere aktif olarak çekme çalışmalarını sürdürmektedir. Müzeler toplumsal sorumluluk açısından ziyaretçiye eşit fırsat sunabilmeli; özel gereksinimli grupların müze eğitim çalışmalarına ve düzenlenen etkinliklere katılmaları sağlanabilmelidir. Özel olarak korunması gereken bu gruplardaki kişiler, devlet sorumluluğunda toplumsal korumaya ihtiyaç duyan gruplardır. Ülkemizde müzeleri erişilebilir ve kullanılabilir kılmak amacı ile toplumsal korumaya ihtiyaç duyan ziyaretçilere yönelik eğitim etkinlikleri yapmak oldukça önem taşımaktadır. Son yıllarda müzeler, özellikle özel gereksinimli ziyaretçilere yönelik çeşitli deneyimleri yaşayabilecekleri eğitimi, öğretimi ve eğlenceyi birleştiren uygulamaları hayata geçirmeye başlamıştır (Erbay, 2017, s. 345).

Bu hayata geçen projelerde fiziki engelliler ve görme engellilere yönelik çalışmalar daha fazladır. Müze çalışmalarında işitme engelli bireyler müzelerin eğitim çalışmalarına etkin bir biçimde katılmamakta, geçmiş ataları ile duygusal iletişim kuramamaktadır. Müzeleri ve eserleri yeterince algılayamamaktadırlar.

Bu kapsamda yalnızca işaret dili bilen eğitimcilerin eşliğinde dünya üzerinde yer alan müzelerdeki eserleri anlamlandırabilmektedirler.

Bazı müzelerde duyma güclüğü yaşanmaması için ses yükselticiler, özel kulaklıklar, özel işaret dili ile uygun teknolojik sunular bu eğitimi sürdürebilmektedir (Erbay, 2019, s. 374).

Bu bakımdan Türkiye'de özel gereksinimi olan bireyler içinde yer alan işitme engellilerin, teknolojiyle sentezlenmiş bir projeye ihtiyacı vardır.

Türkiye'de uygulanmış projelerin yanı sıra uygulanması adına TEKNOFEST Turizm

Teknolojileri Yarışması kapsamında; Prof. Dr. Fethiye Erbay, Doç. Dr. Mutlu Erbay ve Nuri

Özer Erbay öncülüğünde, Gülşen Şencan tarafından proje fikri oluşturulan, Cihan Yavaş ve Cüneyt Şenyavaş'ın katkılarıyla 2021 yılı finaliştisi olan “Müzelerde İşaret Dili ile Artırılmış Gerçeklik Müze Rehberi” projesi hazırlanmıştır.

Türkiye’de bir ilk olarak, işitme engelli bireylerin sosyal ve kültürel etkinliklerinin gelişimi ve hayatlarına adapte edebilmeleri için birçok olanak sağlayacak olan “Müzelerde İşaret Dili ile AR Müze Rehberi” projesi, işitme engelli tüm bireylerin geçmiş kültürel değerlerle bağlantılarını sağlayarak, işitme engellilerin hayatını kolaylaştıran ve daha fazla müze gezer olmalarına yardım edecek bir proje niteliği taşımaktadır. Son zamanlarda, engelsiz ve erişilebilir müze çalışmaları kapsamında; müzelerdeki eserlerin, müzelerdeki bilgi panolarının, broşürlerin ve müze haritalarının yönlendirme panoları, qr kodları, cep telefonlarına veya İpad’lere inen programlar neticesinde müzelerin rahatça gezilebilmesi adına faydalı olmaktadır.

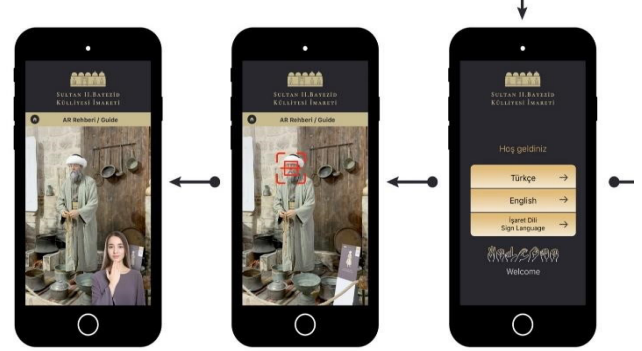
Bu bağlamda “Müzelerde İşaret Dili ile AR Müze Rehberi” projesinin amacı, İmarek Müzesi’nde sesli anlatım rehberlerini, işaret diline dönüştüren bir Augmented Reality (AR) rehberi oluşturmaktır. Proje, Türkiye’de Edirne şehrinde bulunan II. Beyazid Külliyesi İmarek Müzesi’nin model olarak alınarak tasarlanmıştır. Algoritmik tasarım ve yazılım çalışması ile müze öge ve konuların anlatımı için Greenbox yöntemi kullanılarak bir işaret dili konuşmacısı ile video içerikleri hazırlanmış; uygulanan video çekimleri AR uygulaması içerisinde arka planlarından ayrılmış olarak algoritmik yazılımla uygulamaya uygun hale getirilmiştir. (Figür 5)

Figür 6: Müzelerde İşaret Dili ile AR Müze Rehberi Greenbox Video İçeriği Demo Görüntüsü

Böylece işitme engelli ziyaretçilerin de bu rehber bilgilerinden yararlanması sağlanmaktadır. Daha sonrası için ise Türkiye’de yer alan tüm müzelerde projenin uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği adına birtakım düzenlemeler planlanmaktadır. Bu proje yalnızca işitme engelli bireyler için tasarlanmış olmasına karşın aynı zamanda sesli olarak kullanılabilme özelliğinden dolayı herkese hitap edebilmektedir. Projenin alt yapısı Unity Platformu üzerinde ARCore XR ve Vuforia eklentileri kullanılarak oluşturulmuştur. Tamamen mobil cihazlar için geliştirilmiş olan uygulamanın dağıtımı Google Play üzerinden yapılmıştır. Projenin hedef kitlesi,

işitme engellilerinin her yaş grubundan kişiye erişimidir. Proje; geleceğin engelli bireyler ile çok daha bütün, girişimci, gelişen ve geleceği en iyi şekilde etkileyecek oluşundan yola çıkılarak üretilmiştir. (Figür 6)

Figür 7: Müzelerde İşaret Dili ile AR Müze Rehberi Greenbox Video İçeriği Demo Görüntüsü

Müzeler içerisindeki kısıtlı alanlar sebebiyle, daha kapsamlı verilmek istenen bilgileri sözlü anlatım yöntemiyle ziyaretçilere aktarır. Bu aktarım içinde genellikle müze girişlerinde ziyaretçilere sesli rehber cihazları verilmektedir. Bu cihazlar sadece sesli anlatım yaparak ziyaretçiye bilgi aktarımını gerçekleştirir ancak işitme engelli ziyaretçiler için bir çözüm üretmez.

Proje bu noktada, yatırım maliyeti yüksek olan bu sesli anlatım cihazlarının yerine ziyaretçilerin kendi akıllı telefonlarını kullanabilecekleri bir çözüm önerisi sunmaktadır. Müzelerde, işitme engelliler için ayrıca işaret dili bilen rehberlerin kadrolarında bulundurulması da ne yazık ki mümkün olamamaktadır. Proje, özellikle Türkiye’nin çeşitli müzelerinde işitme engelli ziyaretçilere yönelik alınacak önlemlerin ne olacağı, müzelerde nasıl bir eğitim politikasının oluşturulacağı ve kim tarafından bu kişilere bilginin aktarılacağı sorunlarına da çözüm getirmektedir.

Projenin son kullanıcı ile etkileşimde bulunan en önemli çıktısı ‘Mobil APP’ olarak değerlendirilebilir. Bu noktada uygulamayı geliştirirken, kolay kullanılabilen, kolay güncellenen ve her türlü akıllı telefonda rahatlıkla kullanılabilen bir ürün geliştirmek için odaklanılmıştır. Uygulamanın UX mimarisinin ilk ayağı müze markalamasının olduğu bir karşılama ekranıyla başlar. Sonraki adımda kullanıcılar müze içerisinde kendilerine rehberlik edecek dil seçimini yaparlar. Burada eğer işaret dili seçilirse, uygulamanın AR modülü devreye girerek, müze içerisindeki tanımlanmış alanlar için işaret dili anlatımının tetiklenmesini sağlar, eser ayrıca alt yazı olarak da dinleyicilere aktarılır. Kullanıcılar dilerlerse işaret dili yerine sesli anlatımı da tercih ederek, müze içerisindeki sözlü anlatımları QR kodlar yardımıyla kendi akıllı telefonlarından dinleyebilirler. (Figür 7)

Projenin en önemli detaylardan biri, müze uygulamasının ziyaretçinin telefonuna ücretsiz olarak indirebilmesidir. Proje, ziyaretçilerin e-mail bilgilerini edinerek işitme engelli bireylerle daha sonraki zaman diliminde de mailing iletişimi kurma şansını tanımaktadır. Projenin AR modülü sayesinde kişi, eserin işaret dili ile hazırlanmış sesli rehberliğini takip ederken müzeyi dolaşmaya devam edebilir.

Akıllı telefon uygulaması hem Android hem de iOS işletim sistemine sahip akıllı telefonlarda çalışacak şekildedir ancak proje şuan için yalnızca android telefon uygulamasında çalışmaktadır. Gerekli izinler dahilinde tüm iphone'larda da çalışacak şekilde gelebilir. Tek kod üzerinden aynı projenin çift platforma da çıktığı verilebilmesi için, aynı kod ile iki platformu da destekleyen Unity altyapısı kullanılarak proje, C++ yazılım diliyle yazılmıştır. Proje, QR kod okuma ve AR modülleri Unity onaylı eklentiler kullanılarak çözümlenmiştir. Projenin en önemli kısımlarından olan işaret dili anlatımı noktasında AR modülü olarak Vuforia eklentisi tercih edilmiştir. (Figür 8)

Figür 8: Yazılım ve Dağıtım Platformları Görüntüsü

Bilgiye ulaşmanın çeşitli yöntemleri vardır. Bu yöntemlerin en bilineni araştırma ve eğitimidir. Müzeler ise toplumu eğitmek, bilime, bilgiye ışık tutmak için var olmaktadır. Müzeler; geçmiş, şimdiyi ve geleceği anlatan mekânlardır. Tüm dünyada müzelere kolay ve eşit erişim hedeflenmektedir. Projenin asıl amaçlarından biri de kültürel mirasa sahip çıkan bir toplum olabilmektir. Bu bağlamda işitme engellilere yönelik projelerin, müze çalışmalarına oranla maalesef ülkemizde sınırlı sayıda olduğu yapılan araştırmalarca görülmektedir.

Müzeler bazı şirketlerle engellilere yönelik ortak projelerde yer alsalar da finansal kaynakların sınırlı olması nedeni ile yapılması planlanan uygulamalar sürdürülebilir olamamıştır. Bu hususta proje, toplumda empati duygusunu geliştirmek ve farkındalık kazandırmak, şimdiye kadar yapılamayan, hayata geçirilemeyen eşit erişime yönelik tüm projeler için örnek olma niteliği taşıyan, eksiklikleri gideren ve sürdürülebilir bir proje olmaktadır.

Projenin uygulanması kapsamında işitme engelli bireyler müzelerdeki eserleri, hazırlanan işaret dili uygulamalarıyla

anlayabilecek; diledikleri müzeleri, işaret dili bilen rehberlere gerek duymadan ve randevularla ayarlamalar yapılmaksızın artırılmış gerçeklik teknolojilerinden yararlanarak ziyaret edebileceklerdir. Böylelikle müzelerdeki eserleri görsel teknolojiye yararlanarak bilgilerini yenileyebileceklerdir.

Proje, müze rehber sistemlerini AR teknolojilerini kullanarak konumlandırmakla kalmamakla birlikte, diğer müze rehber sistemlerine göre ayrıca bir donanım kullanmak gerekmediği için ekonomik olarak avantaj da sağlamaktadır. Projenin swot analizi yapıldığında projenin güçlü yönleri şöyle sıralanabilir:

- Müze eserleri ile ilgili bilgilerin aktarımında ekstra rehberlere, anlatıcılara, eğitimcilere ihtiyaç duyulmamaktadır.
- Özel gereksinimi olan bireyler için özel eğitim ve mentörlük desteği vermektedir. Aynı rehberlerin anlatım diline ihtiyaç yoktur.
- Koleksiyona daha kolay erişim sağlar.
- Eser ile işitme engelli arasında düzenli iletişim sağlar.
- Dijitalleşme sürecinde gelişen ilerlemelere kolayca uyarlanaabilmektedir.
- Tasarlanması ve uygulaması ekonomiktir. Müze ziyaretçisi rehberlik hizmet alımında ödenen ekstra ücretler işitme engelli bireylerden alınmayacaktır.
- Kişisel isteğe göre kullanım olanağı yaratmaktadır.
- Proje, müzeler arası rekabet üstünlüğü kazandıracak, sürdürülebilir çalışmadır. • Daha sonra geliştirilecek yazılım programlarına ve inovasyon çalışmalarına ilham verecektir.
- Müzenin eğitim ve erişilebilirlik hedefleri, stratejileri ve kültürüyle örtüşmektedir.
- Yazılım müze yönetimi tarafından kolayca yenilenebilir.
- Eserlerle ilgili bilgiyi aktaran sunumun; sonsuz yenileme ve düzeltme olanağı vardır.
- Proje, müze binası içinde ve dışında da eğitim olanağı sunmaktadır.
- Bilgiye kolay ve uygun erişilebilirlik sağlayacaktır.
- İşitme engelli bireylerin müzeden kolayca faydalanmasına açıktır.
- Proje, müzelerde sunulan hizmetin kalitesini geliştirerek, yaygın kullanım alanı yaratacaktır.
- Eserleri tanıtmaya ve uygulama sürecinin öncülüğünü yapmaktadır.
- Projeyi ziyaretçiye uygulama aşamasında ekstra para, kadro ve donanım gibi kaynaklar gerekmemektedir.
- Müze ve ziyaretçi açısından kullanımı kolay, fayda sağlaması açısından ise önemlidir.
- Geliştirilecek yazılım programları, her müzede bulunan eserlere göre müzeler tarafından farklı olarak hazırla-

nacaktır.

- Değişen müze sergileri için işaret diline yönelik anlatım dili yeniden hazırlanarak green-box ortamında çekilip, tekrar yüklenecektir.
- Müze eğitim etkinliklerinde geri bildirim adına ziyaretçi grubu içinde işitme engelliler de yer alacaktır.
- Proje, işitme engellilerin eserlerle kendilerini özdeşleştirebilecekleri ortak gereçlere hitap etmektedir.
- Başka ziyaretçilerin bu uygulamadan rahatsız olma ve onların zamanını alma gibi sorunlar yaratmamaktadır.

Zayıf yönleri ise:

- Gelecekte yeni yazılım ve enformasyonun gelişmesi ile yeni dijital eğitim süreçleri yaratılacaktır.
- İleriki yıllarda müze ziyaretçilerine yönelik enformasyonunu iletebilecek yeni sunum teknikleri ortaya çıkabilir.

Sonuç

İşitme engelli bireylerin duyma desibeli ne olursa olsun iletişim kurmakta zorlanmalarından dolayı müzeler, tüm engellerin kalkabileceği kesişim yerleri olmalıdır. Bu bakımdan Türkiye ve dünyadaki tüm müzelerde işitme engellilere yönelik kalıcı ve sürdürülebilir birtakım çözümler sunulmalıdır. Salgın döneminde sanal müzelerin daha ön plana çıkmasıyla, teknolojinin sunduğu olanaklardan da yararlanılarak işaret dilini bilen eğitimcilerin sanal müzeleri erişilebilir kılması sağlanabilir. Müzelerde işitme engelli bireyler için özel işaretlerin olması, işaret dili bilen müze rehberleri eşliğinde işitme engelli ziyaretçiler için işaret dili turları yapılması, alanında uzman kişilerin rehberliğinde dudak okuma turlarının yapılması; işitme engelli bireylerin sadece özel günlerde ya da randevu alınarak müzeye gelmesiyle değil, aynı zamanda eşit erişim adı altında müzelerin açık olduğu tüm zamanlarda olmalıdır. Müzelerde uygulanabilecek birtakım uygulamalarla ya da kalıcı projelerle bu sorunlar ortadan kaldırılabilir.

Yapılan araştırmalar, yurt dışı müzelerinin Türkiye'deki müzelere oranla işitme engelli bireyler adına daha fazla çalışmalar yürüttüğünü göstermektedir. Türkiye'deki bazı müzelerde işitme engelli bireyler için uygulanmış projelerin olması memnun edici iken, işitme engellilere yönelik projelerin, görme engellilere yönelik müze çalışmalarına oranla ülkemizde daha sınırlı sayıda olduğu, bu projelerin ise yeterince sürdürülebilir olamayışını açıklamaktadır.

Aynı zamanda Türkiye'deki işitme engelli bireyler için eşit erişimin tam olarak sağlanamadığı sonucuna varılmaktadır. Bununla ilgili Türkiye'deki birkaç önemli müze haricinde ya da henüz hayata geçirilemeyen projeler dışında herhangi bir çalışma uygulanmadığı görülmektedir. Bu çalışmaların

uygulandığı müzeler, bazı şirketlerle engellilere yönelik ortak projelerde yer alsalar da finansal kaynakların sınırlı olması nedeni ile yapılması planlanan uygulamalar için sürdürülebilir olamamaktadır. Bu projelerin sürdürülebilir olması için Türkiye'nin her ilinde müzelerde duyma güçlüğü yaşanmaması adına ses yükselticiler, özel kulaklıklar, özel işaret dili ile uygun AR teknolojileri kullanılarak teknolojik sunumlar uygulanabilir. Akıllı telefonlar, elektronik iletişim araçları, dijital ve dokunmatik ekran vb. görsel iletişim aletleriyle bilginin aktarımı sağlanabilir. Bu anlamda sunulan projelerin hayata geçirilebilmesi adına gerekli çalışmaların yapılması, projelerin uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği açısından yararlı olacaktır.

Oluşturulan projeler kapsamında dezavantaj olarak görülen engellerin topluma kazandırılması ve eğitim hakkının kaldırılması kaçınılmaz olup, engelli ziyaretçilerin öğrenme etkinliklerini hızlandırmak ve kolaylaştırmak gerekmektedir. Bu ziyaretçilerin müzelerde, teknolojinin ön planda olduğu uygulanmış projeler kapsamında kendilerini daha rahat hissedebilecekleri ve teknolojiyi kullanarak görsellik dışında duylara da hitap edilmesiyle tüm engeller ortadan kalkacak, eserlerden anlam çıkarmada diğer kişilere ihtiyaç duyulmayacaktır.

Müzelerin iletişim ve eğitim kapıları herkese açık olduğundan dolayı bu alanlarda uygulanacak olan sürdürülebilir uygulamalarla işitme engelli bireylerin hisleri ve deneyimleri, çevreleriyle paylaştıkları eksikliklerini hissettikleri iletişim duygusunu giderecektir. Böylelikle işitme engelli bireyler ileride geliştirilecek birçok müze uygulaması ile kültürel yaşamlarında daha da aktif rol alacaktır.

Kaynaklar

- Baş, M., vd. 2015. "Engelli Turizmi Kapsamında Müzelerde Ulaşılabilir Uygulamaların Tespitine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Analiz", Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (1), 189-230.
- Cavkaytar, A., ve Ersan, D., 2018. Özel Eğitim ve Kaynaştırma. Ankara: Eğiten Yayıncılık, 1-394.
- Cavkaytar, A., 2018. Özel Eğitim. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 1-407.
- Erbay, F., 2019. "Importance of Technological Management on the Sustainability of Museums". INSAC Eregli International Science and Academic Congress, 1, 374-380.
- Erbay, Nuri Ö., 2017. "Müzeler ve Engelli Ziyaretçilere Yönelik Eğitim Projeleri, Milli Eğitim, Sayı 214, 345-358.
- Eripek, S. 2008. Özel Eğitim. (Ed. S. Eripek) Okulöncesi Dönemde Özel Eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 1-19.
- Jumma, S., 2009. "Hearing through deaf eyes: a study of

deaf culture and the accessibility needs of the deaf community in art museums”, Chicago, Doctoral dissertation, School of the Art Institute of Chicago, s.1118. 24.08.2022.

<https://americanhearingloop.com/what-is-this-t-coilin-a-hearing-aid/>, Ert: 24.08.2022.

<https://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-who-are-deaf>, Ert: 24.08.2022.

Karataş, K., 2017. “Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları Bir Sosyal Politika Yaklaşımı”, Ufku Ötesi Bilim Dergisi Cilt 7 Sayı 2, Kasım 2007, 43-55. Külük, C., 2019. “Sanat Müzelerinde Sağır ve İşitme Engelli Bireylere Dönük Sosyal Erişim Programları Amerika Birleşik Devletleri Örneği”, International Journal Of Art, Culture & Communication, Cilt 2 Sayı 1, 40-67.

Özsoy, Y., Özyürek, M., ve Eripek, S. (1989). Özel eğitime muhtaç çocuklar, Ankara: Karatepe Yayınları.

Polat, E., 2020. “Engelli Bireylerin Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Araştırma: Çanakkale Örneği”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S 39, 869-897. Uçar, A, 2014. “Sanat eğitiminde müzelerin eğitimsel rolleri ve işlevleri”. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(1), 107-117.

İnternet Kaynakları

TDK, 2018. Türkçe sözlük. <http://www.tdk.gov.tr>. Ert: 24.08.2022.

https://www.aile.gov.tr/media/88684/eyhgm_istatistik_bulteni_temmuz2021.pdf, Ert: 23.08.2022.

<https://www.trthaber.com/haber/saglik/ihciyaci-olanisitim-engellilerin-yuzde-90i-isitim-cihazina-sahipdegil-385275.html>, Ert: 23.08.2022.

<https://www.turkcelldiyalogmuzesi.com/sessizliktediyalog>, Ert: 24.08.2022.

<https://www.turkcelldiyalogmuzesi.com/sessizlikrehberler>, Ert: 24.08.2022.

https://www.istanbulmodern.org/tr/basin/basinbultenleri/istanbul-modern-ve-istanbul-milli-egitimudurlugunden-bir-ilk-ozel-egitimde-sanatprotokolu_2139.html, Ert: 24.08.2022.

<https://www.guggenheim.org/accessibility>, Ert: 24.08.2022.

<https://www.moma.org/visit/accessibility/resources#a-rt-discussion-videotraining-Resources>, Ert:

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ ÇİN PORSELENLERİ KOLEKSİYONU ÜZERİNDE YAPILMIŞ OSMANLI ONARIMLARI*

Serkan Gedük¹

Cite this article as:

Gedük, Serkan. (2022). Topkapı Sarayı Müzesi Çin Porselenleri Koleksiyonu Üzerinde Yapılmış Osmanlı Onarımları. International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 5 (2) İstanbul, Türkiye, 76-83.

ABSTRACT

Topkapı Palace Museum Ottoman Repairs Made on The Collection Of Chinese Porcelain

Chinese porcelain, which is thought to have been brought to the Middle East market via the Silk Road, was just one of the few items carried by travelers and wealthy merchants during this period of low trade (10th century AD). Chinese porcelain, which has been used in Anatolia since the 14th century, was used with admiration due to its elegance in the Ottoman period and became an important kitchen utensil in the palace. The palace's Chinese porcelain collection is unique in the world in terms of number and quality. The fact that porcelain was expensive and scarce increased the value of porcelain in the Ottoman period. In the article, it is explained how the porcelain that was broken and damaged in the palace in the 16th century, especially in the second half of this century, was not thrown away, but re-evaluated in accordance with the palace's taste, and repaired and decorated by the palace artists and craftsmen were gathered under the name of Ehl-i Hiref and prepared for reuse. In addition, the works that are the subject of the article were classified according to their usage patterns and information was given about their artistic features.

Keywords: Porcelain, China, Ottoman, Ornament, Restoration, Topkapı Palace.

1-Kocaeli Müze Müdürü, Kozluk Mah. İstasyon Cad. No:5
Kocaeli Müze Müdürlüğü İzmit/KOCAELİ.

*16 Ekim 2014 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen I. Tarihi Eserleri Koruma ve Onarım Çalıştayı: Seramik Eserler konulu konferansta bu makale "Topkapı Sarayı Müzesi Çin Porselenleri Koleksiyonu Üzerinde Yapılmış Osmanlı Onarımları" adı altında bildiri olarak sunulmuştur.

Submitted : 6.11.2022

Accepted : 21.12.2022

Published online : 30.12.2022

Correspondence : Serkan Gedük

E-ISSN : 2651-3714

ORCID : 0000-0002-5747-7251

Giriş

Topkapı Sarayı Müzesi'nin en tanınan koleksiyonlarından biri Çin Porselenleridir. Bu koleksiyonun eşsiz ve dünyaca ünlü olmasının sebebi, Çin dışındaki en büyük porselen koleksiyonu olmasıdır. Koleksiyon 13.yüzyıl sonundan 20.yüzyıl başına kadar ihraç porselenlerin gelişimini göstermesi açısından ayrı bir öneme sahip olup Çin'in İslam pazarları için ürettiği ihraç porselenlerden oluşmaktadır. Koleksiyon nitelik olarak Çin'de hüküm sürmüş Yuan (1279-1368), Ming (1368-1644) ve Qing (1644-1911) hanedanları döneminde, Longquan bölgesinde yer alan Jingdezhen ve Fujien bölgelerinde bulunan porselen fırınlarında üretilmiştir. (Blehaut, 2001, s 16) Saray koleksiyonu seladon, mavi-beyaz, tek ve çok renkli porselen kaplardan oluşmaktadır. İslam ülkelerindeki sofrta geleneklerine uygun olarak büyük boyutlu ve zengin bezemeli üretilen kase ve tabaklar koleksiyonun en belirgin kap biçimleridir.(Erbahar, 1984,s 3, Gedük 2018,s 266)

“Çin porseleni koleksiyonu satın alma, ganimet, hediye ve muhalefat sistemi sayesinde dolaylı yollardan elde edilerek oluşmuştur.” (Erdoğan, 2003, s.88) Arşiv kayıtlarında Çin'den sipariş edilmeleri veya doğrudan satın alınmaları konusunda bir belgeye rastlanmamakla birlikte, 16.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Çin porselenlerinin saray çevresi ve varlıklı kişiler tarafından satın alındığı narh ve mezad defterlerinden anlaşılmaktadır.

Çin Porselenlerinin Osmanlı Saraylarında Kullanımı

Porselenin Anadolu'da kullanımıyla ilgili ilk kayıt, “Arap gezgin İbn-i Batuta (1304- 1377), 1331 yılında ziyaret ettiği Batı Anadolu kasabası Birgi'deki ziyafetlerde porselen kullanıldığından söz eder.” (GedükErdoğan, 2014, 284.) Ayrıca birçok gezgin ve Avrupalı elçilerin verdikleri bilgilerden anlaşıldığı üzere Çin porselenlerinin 14. yüzyıldan itibaren Anadolu'da kullanıldığını göstermektedir.

Osmanlı saray ve çevresinde porselenlerin ilk ne zaman geldiği ve kullanıldığı bilinmemekle birlikte sarayda porselenlerin kullanılmasıyla ilgili ilk kayıt “Fatih Sultan Mehmed'in 1457 (h. 861) yılında, Edirne'de, şehzadeleri Bayezid ve Mustafa için tertiplettiği sünnet düğününde, fağfurî kaplarla şerbet sunulduğu Tursun Bey tarihinde yazılıdır.”³ (Tulum,1977, s.89)

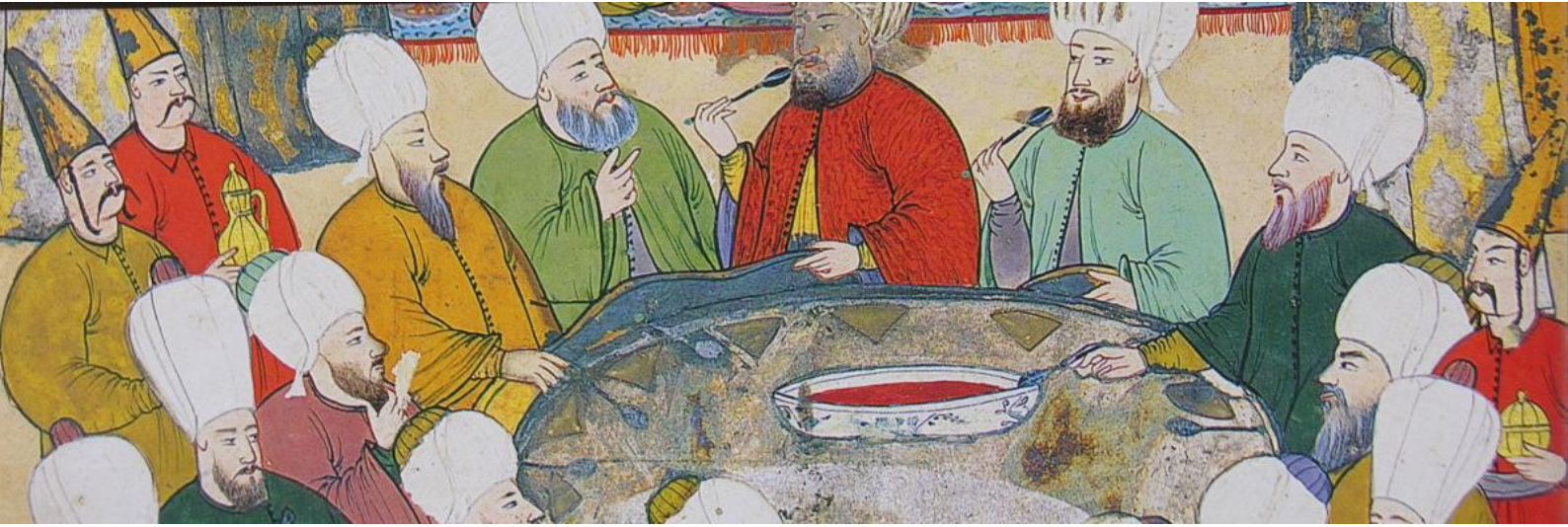
1435-1436 yıllarında Sultan II. Murad tarafından Edirne'de

inşa ettirilen imaretin duvarlarındaki çiniler 14. yüzyılın sonu ile 15. yüzyılın başına ait Çin porselenlerinden motifler taşıması Çin porselenlerinin sarayda kullanıldığını göstermektedir.”(Carswell, 2003, s. 133) .

Çin porselenlerinin Topkapı Sarayı'nda kullanılmaları hakkında Saray arşivinde bulunan ilk kayıt, altı parça porseleni içeren 1496 tarihli Hazine sayım defterindedir. Ayrıca “Sultan III. Murad'ın (1574-1595), oğlu Şehzade Mehmed'e 1582 tarihinde yapılan sünnet düğünüyle ilgili belgede, Saraydaki 397 Çin porseleni kap yetmediği için çarşıdan 541 İznik tabağı, kasesi ve sahanı alındığı yazılıdır”. (Erdoğan, 2000, s. 83) 17.yüzyıldan 18. yüzyıl başlarına kadar Saray'daki porselen sayısı giderek artmıştır. İlk kez I.Mahmud (1730-1754) döneminde Kiler-i Amire için Avrupa porselenleri alınmış, III.Mustafa (1757-1774) ve I.Abdülhamid (1774-1789) zamanında Avrupa porselenlerinin kullanımı yaygınlaşmıştır. Çünkü 18.yüzyıl ortalarında Sultan Abdülmecid (1839-1861) döneminde hanedanın Topkapı Sarayından Avrupa tarzında yapılmış yeni saraylara taşınması, diğer alanlarda olduğu gibi yemekle ilgili adetleri de değiştirmiş, ayrı tabaklarda ve masada yemek yemek, çatal ve bıçak kullanmak gibi Avrupa kültürüne ait alışkanlıklar uygulanmaya başlanmıştır.

Çin Porselenleri Üzerindeki Osmanlı Onarımlar

Çin porselenleri zarafetleri nedeniyle beğenilerek kullanılmış ve Osmanlı yaşamında her zaman gücün ve zenginliğin göstergesi olmuştur. Padişahlar altın ve gümüş kapların yanı sıra porselen ve seladon kaplardan da yemek yemeği tercih etmişlerdir. Özellikle Seladonun gerek Osmanlı, gerekse bütün Yakın ve Orta Doğu'da böylesine popüler olmasının nedeni; bu kapların gizemli bir ününün olmasıdır: Seladonların zehiri belli ettiği inancı, tercih edilerek kullanılmasına yol açmıştır. Özellikle İslam ülkelerindeki bu yaygın ama gerçek olmayan inanış, İslam kaynaklarında yer almaktadır. Katip Çelebi, Cihannüma adlı eserinde seladonların üç özelliğinin zehiri belli ettiğini yazar. Thevenot, 1655-56 yılına ait anılarında, “saraydan yeni çıkmış bir içoğlandan öğrendiğime göre, hükümdara yemekler porselenden daha kıymetli, Çin toprağından yapılmış ve zehire karşı panzehir olan kaplarda verilir...” sözleriyle, Osmanlı sarayında da inanışın etkili olduğunu gösterir”. Gene de bu inanç epey yaygın bir biçimde sürmüş, bugün bile anlatılan bir öykü olmuştur. (Gedük,2 014,s.20.)

Figür 1: 1720 şenliğine katılanlara verilen ziyafet sırasında mavi beyaz porselen kaptan yenilen yemek. Surname-i Vehbi - Levni'nin Minyatüründen ayrıntı. TSM A3593

Çin porselenin önemli bir mutfak eşyası olması nedeniyle kırılan veya zarar gören porselenler atılmamış onarılarak tekrar kullanılmıştır. Sade ve gösterişsiz porselenler bile değerli taşlarla süslenerek saray zevkine uygun formlara dönüştürülmüşlerdir.

Porselenler üzerindeki onarım ve süslemeler saraya bağlı Ehl-i hiref ustaları tarafından yapılmıştır. Özellikle 16.yüzyılın ikinci yarısında porselenler üzerine kıymetli taşlarla yapılan süslemeler Osmanlı döneminde farklı bir sanat dalının doğmasını sağlamıştır. Süslemelerin yanı sıra porselenlerde görülen altın, gümüş, yaldızlı gümüş, tombak ve pirinçten yapılan onarım ve eklemeler, 16. ve 17. yüzyılda porselenlerin kolay kırılabilen yerlerine uygulanarak Osmanlı zevki ve geleneklerine uygun formlara dönüştürülmüştür. (Yaman, 2008, s 31)

Porselenler üzerinde süsleme ve onarım yapan Ehl-i hiref grupları incelendiğinde bunların, nakkaş (resim ve tezyinât yapan) zergeran (kuyumcu, altın işleyen), zernişan (altın kakmacılığı yapan) , hakkâk (işlemeci ve taş yontucu) , bakırcılar (bakır işleyen) ve foyager (taşın parıltısını artırmak için değerli taşların altlarına, ince metal yaprak yapan) gibi birçok sanatkar gurubunun onarım ve süsleme işi yaptığı anlaşılmaktadır.(ÇAĞMAN , 1988 s, 73-75.)

Özellikle eserlerin kullanım biçimleri ve formlarına göre kolay kırılabilen ağız, boyun, emzik bölümleri, dekoratif şekilli metallerle onarılarak yeniden işlev kazandırılmıştır. Onarım ve süslemelerde sanatkarlar kabın süslemelerine göre, onarımda kullandıkları metalleri daha estetik ve kaba uygun formlara dönüştürmüşlerdir. Porselenler üzerine yapılan bu uygulamalar sadece saraya özgü olup İstanbul'da yapılmıştır. Bu açıdan Osmanlı maden sanatının gelişim aşamalarına bakıldığında en önemli merkez, hiç şüphesiz İstanbul olmuş-

tur. İstanbul 16. ve 17. yüzyıllarda maden sanatındaki ününü, 18. ve 19. yüzyıllardaki gümüş işçiliğiyle öne çıkmıştır. Çin Porseleni koleksiyonunda yer alan yaklaşık üç yüz eserin Osmanlı döneminde onarım gördüğü ve 273 eserin ise değerli taşlarla süslediği tespit edilmiştir.

Çin porselenleri üzerine yapılan onarımları üç ayrı başlık altına incelemek mümkündür.

1. Porselen kapların işlevlerini değiştirmek amacıyla yapılan onarımlar.
2. Porselenlerin eksik olan kısımlarında yapılan metal onarımlar ve eklemeler.
3. Porselenlerin kırılmış ve çatlamış kısımlarına yapılan metal kenet onarımları.

Porselenlerin İşlevini Değiştirmek Amacıyla Yapılan Onarımlar

Kırılan ve işlevsel özelliğini yitiren porselen ve seladon kaplar atılmayarak farklı işlevlere dönüştürülmüşlerdir. Dönüştürülen eserlerin özelliklerine bakıldığında daha çok Osmanlı sosyal hayatında kullanılan formlar olduğu görülür. Bunlar arasında leğenler, ibrikler, buhurandanlar ve mataralar gibi çeşitli kap formları bulunmaktadır.

Leğen Formuna Dönüştürülen Eserler

Osmanlı döneminde hasar görmüş olduğu düşünülen iki adet seladon tabak ve vazon leğen formuna dönüştürülmüştür. Bu eserler abdest almak ve el yıkmak için kullanılan leğen formlarına göre düzenlenmişlerdir. 15/104 envanter numaralı nefeli seladon leğen; seladon tabak ve vazunun birleşiminden, 15/229 numaralı seladon leğen ise seladon kase ile seladon vazunun birleştirilmesinden yapılmıştır

Necefli seladon leğen (15/104): 14.yüzyılın ilk yarısına ait seladon guan formu bir kavanozun aynı döneme ait seladon bir tabağa monte edilmesinden oluşturulmuştur. Ayağı ince dilimli bir vazodan yapılmış eserin, kaidesi gümüşten dir. Leğenin etrafı dalga süslemeli bir tabaktan yapılmış olup ortasında gümüşten bir süzgeci ve bunun ortasında da yuvarlak bir necef taşı vardır. Bir yanında yine gümüşten menteşe parçası bulunmaktadır. Ortasındaki gümüş levha ajur tekniğinde kesilerek bitkisel motifler oluşturulmuştur. (Figür 2)

Figür 2: Necefli Seladon Leğen Necefli seladon leğen (15/104): 14.yüzyılın ilk yarısına

Envanter No:15/104 ait seladon guan formu bir kavanozun aynı döneme ait seladon Çap: 32 cm. Yük.: 19 cm.

Seladon leğen (15/229): İçi ve dışı çizi bezeme ile girift lotus dalları ve spiral yapraklarla süslü, konik gövdeli seladon bir kâse ile kırık bir seladon vazonun trompet gibi açılan boynunun birleştirilmesiyle oluşturulmuş el yıkama leğenidir. Leğenin ağız, dibi ve kâsenin kaide ile birleşme yeri gümüş olup, kâsenin ortasındaki delikli gümüş madalyon iki katlıdır ve sabunluk olarak yapılmıştır. Gümüş kısımlar basit yaprak ve çiçek motifleriyle kazıma tekniğiyle bezenmiş, yaldızlanmıştır. (Figür 3) “Eserin gümüş kısımları darphane kontrollüdür ve Murad bin Ahmed (IV.Murad) tuğra damgalıdır.” (Krahl, 1986, s. 291)

Figür 3: Seladon Leğen

Envanter No:15/229 Çap: 35.5 cm. Yük.: 28.5 cm.

İbrik Formuna Dönüştürülen Eserler

Abdest almak ve el yıkamak için kullanılan ibrikler genellikle, kulplu, emzikli su kaplarıdır. Çin’de su ve şarap sunmak için üretilen porselen şişeler Osmanlı döneminde ibrik formuna dönüştürülmüştür. Koleksiyonda İbriğe dönüştürülmüş dört adet eser bulunmaktadır.

İbriğe dönüştürülen şişelerin gövdesine genellikle 1,5 ve 2 cm genişliğinde delikler açılmıştır. Açılan deliklere, hazırlanan metal akıtmalık ve kulp monte edilerek kullanıma sunulmuştur.

Seladon ibrik (15/188): Ming dönemine ait olup, 1400 civarına tarihlenmektedir. Eser armudi biçimli, bambu ve muz ağaçları içeren bahçe manzarasıyla dekorlanmıştır. 17. yüzyılın ortalarında Osmanlı metal işçiliğiyle ibrik formuna dönüştürülen eserlerdendir. Yaldızlı gümüşten yapılmış kulp ve ibriğin üstü bitkisel bezemeli, tepesi bir mercan boncukla sonlanan kapağı ise madalyon süslemelidir. (Figür 4)

Figür 4: Seladon İbrik
Envanter No:15/188 Yük.: 41 cm.

Mavi beyaz ibrik (15/1952): Armudi formulu olup, üzerinde çiçekler arasında anka kuşu motifi bulunmaktadır. Diğer ibrik formlarından farklıdır. Çünkü eserin kulp ve akıtmalığı dışında kaidesi ve boyun kısmı da gümüş üzerine altın kaplamalı olarak yapılmıştır. Eserin üzerinde kapak mandalı olmasına rağmen kapağı bulunmamaktadır. Metal eklemeler, kazıma tekniğiyle süslenecek oluşturulmuş rumi, palmet ve stilize çiçek dekorludur. (Figür 5)

Figür 5: Mavi beyaz ibrik
Envanter No:15/1952 Yük.: 32.5 cm.

Kahverengi sarılı İbrik (15/2769): Eserin gövdesi mücevher süslemeli olup, emzik, kulp ve kapak kısmı metalden yapılmıştır. 17. yüzyılda yapılmış emzik kısmı gümüşten ve kendinden kabartma çiçek motiflidir. Kapak ve kulp kısmı ise 19. yüzyılda tunçtan (tombak) yapılmış olup döküm tekniğiyle üretilmiştir. Eserin 17. ve 19.yüzyıllar arasında onarım görmüş olması porselenlerde yapılan onarımların 19.yüzyılda da devam ettiğini göstermektedir. (Figür 6)

Figür 6: Kahverengi sarılı İbrik
Envanter No:15/2769 Yük.: 31.5 cm.

Matarara Formuna Dönüştürülen Eserler

Osmanlı döneminde hasar görmüş vazo ve şişelerden mataraya dönüştürülen üç adet eser bulunmaktadır. Osmanlı sultanlarının hükümlerinden biri olarak kabul edilen ve su kabı olarak kullanılan matarara formu eserler saray koleksiyonunda sayıca fazladır.

Gövdeye açılan çift taraflı deliklerin içine, metal emzik ve süzgeçli kapak eklenerek vazo ve şişe formu eserler matarara dönüştürülmüştür.

Seladon matarara (15/688) : 14. yüzyıla tarihlenir. Armudi biçimli gövdenin bir yüzünde bulutlar arasında uçan bir turna, diğerinde dalgalar üzerinde bir kayık resmedilmiştir. 17. yüzyıl Osmanlı döneminde boyun kısmı düzleştirilip yaldızlı gümüşten kapak ve iki emzik ilave edilmiştir. Eserin kapak üstü mercan süslemeli olup asmak için çift zincir ve bir kanca eklenmiştir. (Figür 7)

Figür 7: Seladon Matarara
Envanter No:15/688 Yük.: 20.5 cm.

Mavi-beyaz matarara (15/1853) : Alt tarafı geniş, üstü dar dört tarafı dikdörtgene benzer biçimdedir. Eserin ayağı ve iki tarafındaki emziği ile ağız çemberi ve kapağı içindeki delikli süzgeci, altın yaldızlı gümüşten dir. Bunların üzerleri kazıma suretiyle dekorlanmıştır. İnce gümüş bir zinciri vardır, dört tarafı ejderha ve bulut motiflidir. (Figür 8)

Figür 8: Mavi-Beyaz Matara
Envanter No:15/1853 Yük.: 21.5 cm.

Buhurdan Formuna Dönüştürülen Eserler

Buhurdan (tütsülük) tütsü yakılan maden, porselen veya seramikten yapılan özel kaplara verilen addır. (Gedük, 2013,s.122) Buhurdanlar, Osmanlı Saray ve konaklarında, dini mekânlarda kullanılan törensel bir geleneğin önemli bir parçası olmuştur. Çin Porselenleri koleksiyonunda, buhurdan formunda porselen bulunmamaktadır. Osmanlı sanatkârları fincan ve tabak gibi eserleri, değerli metallerle birleştirilip buhurdana dönüştürmüşlerdir. Koleksiyonda altı adet buhurdan bulunmaktadır.

“Koleksiyondaki buhurdan dönüştürülmüş eserler 14 -16’ncı yüzyıla ait fincan, fincan tabağı, küçük kâse ve tabaklar kullanılarak buhurdana çevrildiği görülmektedir. Buhurdana çevrilen eserler altın, gümüş gibi değerli metallerle birleştirilip mücevherlerle süslenmiştir.” (Gedük, 2014, s.50.)“Süslemelerde çoğunlukla zümrüt, yakut, nefes, topaz, firuze, seylantaşı, akik ve mercan gibi değerli ve yarı değerli taşlar, organik malzeme olarak sadece inci kullanılmıştır. Taşlar, porselen üzerine açılan yuvalara beyzi, yuvarlak, üç ve dört köşeli, bazen de doğal olarak yerleştirilmiştir” (Ünal, 1963, s 10)

Mücevherli buhurdan (15/2771): Beyaz fincanlardan, mavi-beyaz tabaktan ve yaldızlı gümüşten yapılmıştır. Eserin ay şeklinde olan tepeliği, kapağın üzerindeki oval madalyonlar, ateşdanlığı ve tabağı bağlayan ayak kısımları oymalı ve altın yaldızlıdır. Tepeliğinin üstü beş sıra inci, alt kısmı bir sıra ya-

kut, oval madalyonların üstü üçer sıra zümrüt - yakut ve ayak üzerinde iki sıra inci süslemeli olup altın tellerle birbirine bağlanmıştır. Değerli taşlar gül, lale ve nar şekilleri verilerek altın plakalara oturtulmuştur. (Figür 9)

Figür 9: Mücevherli Buhurdan
Envanter No:15/2771 Yük.: 25.5 cm.

Buhurdan (15/10912) : 17.yüzyıl ikinci yansında sivri külah biçimli gümüş bir kubbe ve döküm tekniğinde dört ayaklı kaide yapılarak buhurdana dönüştürülmüştür. Kubbe, altta uçları sivrilen yuvarlak hatlarla birleşen on dilimden oluşur. Tepesi ve kaidesi altın yaldızla belirginleştirilmiştir. Pano-ların içi ve dışı delik işi (ajur) girift çiçek motifleri, kıvrım dal ve yapraklarla süslenmiştir. Buhurdanın kapak kelepçesi dilimli, tepesi gonca biçimli, yüksek ayakları dekoratif dal ve çiçek süslemelidir. Tepeliği sonradan ilave edilmiştir. (Figür 10)

Figür 10: Buhurdan
Envanter No:15/10912 Yük.: 41 cm.

Porselenlerin Eksik Olan Kısımlarında Yapılan Metal Onarımlar Ve Eklmeler

Porselenlerde oluşan hasarlar genellikle emzik, kulp ve ağız kenarı gibi ince cidarlı bölümlerinde olmuştur. Dönemin şartları düşünüldüğünde porselenlerin kırılan yerlerini onarıcı kimyasal malzemelerin olmayışı bu işle uğraşan ustaları metale ve geleneksel yapıştırma yöntemlerine (reçine) yöneltmiştir. Osmanlı maden sanatının ileri seviyede olduğu 16. ve 18 yüzyıllar arasında yapılan onarımlarda metal eklmeler kullanılmıştır. Koleksiyonda onarım görmüş yaklaşık yüzün üzerinde eser vardır. Bunların büyük çoğunluğunu ibrik formlu eserler oluşturmaktadır. Ayrıca cumhuriyet dönemi onarımlarında porselenlerinde görmek mümkündür. Özellikle alçıyla yapılan tülemeler dikkat çekmektedir. Yapılan alçı onarımlar toprak boya ile boyanarak estetik bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

Mavi beyaz porselen ibrik (15/1885) : Mavi beyaz ibrik, köşeli formlu olup ayağı kendindedir. Eserin en önemli özelliği bütün onarım tekniklerini uygulanmış olmasıdır. Kulpu, emziği, boyunun ortası, ağız kenarı ve gövdesi gümüş ve bakır alaşımli malzemelerle tamamlanmıştır. Kulpun büyük bölümü ve emziğin tamamı gümüşten olup kazıma tekniğiyle yapılmış bitkisel motiflidir. Boyunun ortası, kulpun alt aplikesi ve ağız kenarı bakır üzerine tombak tekniği ile yapılmış olup geometrik ve çiçek süslemelidir. Çatlak olan gövde yüzeyi kenetleme yöntemiyle bronz telden yapılmıştır. (Figür 11)

Figür 11: İbrik eserler oluşturmaktadır. Ayrıca cumhuriyet dönemi onarımlarında Çin
Envanter No:15/1885 Yük.: 23.5 cm.

Kırmızı sırlı ibrik (15/2711): Ayağı kendinden olup gövdesi yassıdır. Gövdesi armudi kabartmalı ve üzeri altın yaldızla süslenmiş tavus kuşu ve çiçek süslemelidir. Yıldızları zamanla silindiğinden çok belirgin değildir. İbriğin emzik kısmı kendinden olup kulp kısmı ve kulpu boğaza bağlayan çemberi 19. yüzyılda da Osmanlı döneminde gümüşten yapılmıştır. (Figür 12)

Figür 12: İbrik
Envanter No:15/2711 Yük.: 23 cm.

Porselenlerin Kırılmış ve Çatlamış Kısımlarına Yapılan Metal Kenet Onarımları

Porselen üzerinde görülen bir diğer tamir şekli ise kırılan veya çatlayan yerlere metallerle yapılan kenetleme tekniğidir. Özellikle çatlamış veya kırılmış olan eserlerde yapılan bu onarım şekli çok nadir olsa da, saray koleksiyonunda bulunmaktadır. Kullanılan metal kenetler genellikle kolay şekillendirilebilen bakır, bronz (Resim 14) ve demir alaşımli malzemelerden yapılmıştır. Demir kenetlerin zamanla oksidasyona uğraması sonucu onarım yerlerinden ayrılarak porselen yüzeyinde demir oksit lekelenmelerine yol açmıştır. (Figür 13)

Figür 13: Seladon Kase
Envanter No:15/9249 Çap: 42 cm.

Figür 14: Seladon Tabak
Envanter No:15/6068 Çap:31 cm

Uygulama öncesi deliklerin açılacağı yerlerin işaretlendiği eserlerin üzerindeki işaretlerden anlaşılmaktadır. İşaretlenen yerlerin elmas uçlu aletlerle 2-3 mm derinliğinde ve 1-3 mm çapında karşılıklı delikler açılmış olduğu görülmektedir. İki kenetler arasındaki uzunluk ortalama 2-3 cm olup deliklerin arasındaki mesafe ise ortalama 1-2 cm arasında değişmektedir. Verilen ölçüler sadece aynı tip porselenlerde yapılan uygulamalar için geçerlidir. Bu onarım şeklinin sadece porselenlerde değil taş, ahşap metal gibi değişik eserde de uygulandığı görülmektedir.

Sonuç

Anadolu'ya 14.yüzyıldan itibaren ulaştığı varsayılan Çin porselenleri, Osmanlı hanedanı, çevresi ve elitleri tarafından tercih edilerek kullanılmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonundaki mücevherli ve metal eklemeli Çin porselenlerinin tamamına yakını, Osmanlı saray ve konaklarında kullanılmış önemli eserlerdir. Osmanlı döneminde Çin porselenlerine yapılan tüm uygulamalar, bu kaplara verilen yüksek değer bir kanıttır. Özellikle gösterişsiz ve sade porselen kapların değerli taşlarla süslenmesi, kırılan ve işlevsel özelliğini yitiren eserlerin atılmayarak değişik maden eklemelerle farklı işlevlere dönüştürülmesi Çin porselenlerinin Osmanlı sosyal hayatındaki önemini vurgulamaktadır. Yapılan bu uygulamalar Osmanlı maden sanatının ve Saray kuyumculuğunun en seçkin örnekleri arasında yer almaktadır.

Onarım ve süslemelerde kullanılan teknikler, yapıştırıcı ve dolgu malzemelerinin içerikleri ayrı bir inceleme konusu olup bu makalede sadece metallerle yapılan onarımlar ve eserlerde görülen form değişiklikleri anlatılmıştır.

Kaynaklar

Carswell, John, (1985), "The Influence of Chinese Porcelain on Ottoman Art", Chinese Treasures in, s 132-149, İstanbul.

Çağman, Filiz. (1989) "Saray Nakkaşhanesinin Yeri Üzerine Düşünceler", Sanat Tarihinde

Doğudan Batıya Ünsal Yücel Anısına Sempozyum Bildirileri, s. 35-46, İstanbul: Sandoz Yayınları,

Gedik, Serkan, Erdoğan, Ayşe, (2014), "Çin Porselenleri Üzerindeki Osmanlı Süslemeleri ", II.

Uluslararası Türk Sanatları, Tarihi ve Folkloru Kongresi, Bosna Hersek, s.273-281. (Konya: Selçuk Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2014),

Gedik, Serkan. (2014) , Topkapı Sarayı Müzesi Çin Porselenleri Koleksiyonu Üzerinde Yapılmış Osmanlı Süslemeleri ve Onarımları, yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul: MSGSÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gedik, Serkan (2018), Topkapı Sarayını Anlatmak "Porselen Sanatı ve Topkapı Sarayı Müzesi Çin ve Japon Porselenleri Koleksiyonu" Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Gedik, Serkan (2013). "Osmanlı Saray Kültüründe Buhur ve Gülsuyu Geleneği", 6: s.124141.İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yıllığı.

Erdoğan, Ayşe. (2003), " Mavi-Beyaz Hazine", Antik Dekor Dergisi 77, 88-96, İstanbul: Antik A.Ş.Yayını.

Krahl, Regina (1986) "The Celadon Wares", Chinese Ceramics in the Topkapı Saray Museum, Catalogue I, Sotheby's ,London.

Beg, Tursun, Tulum, A. Mertol (1977), Tarih-i Ebü'l-Feth, İstanbul.: Baha Matbaası.

Ünal, İsmail, (1963), "Çin Porselenleri Üzerindeki Türk Tarsiatı", Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I, 674-714, İstanbul.

Erbahar, Nurdan,(1984), Çin Porselenleri, İstanbul: İş Bankası Yayınları ,

Blehaut, Hwee Lie (2001), "Yakın ve Ortadoğu'ya İhraç Edilen Çin Seramikleri", İstanbul'daki Çin Hazinesi, İstanbul: 16-39.

Yaman, Bahattin (2008), Osmanlı Saray Sanatkarları, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Çağman, Filiz (1988), "Mimar Sinan Döneminde Saray'ın Ehl-i Hiref Teşkilatı." Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: 73-77.

SUUDİ ARABİSTAN MÜZE PROJELERİ

Necla Betül Özden¹

Cite this article as:

Özden, Necla Betül. (2022). Suudi ArabiŖtan Müze Projeleri. International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 5 (2) İstanbul, Türkiye, 84-91.

ABSTRACT

Museum Projects of Saudi Arabia

In the Kingdom of Saudi Arabia, which is one of the important countries of the Middle East, efforts have been initiated to restructure the country's economy under the leadership of Prince Mohammed bin Salman, who was declared crown prince in 2017. First, the next 15-year strategy of the country, "Saudi Vision 2030" project, was set. "Saudi Vision 2030", a comprehensive strategic planning project, aims to reduce the country's dependence on petrol, diversify its economy, and develop public service sectors such as health, education, infrastructure, culture and tourism. Within the framework of the "Vision 2030" project, it is planned to implement visionary projects in the fields of cultural heritage, tourism and museology. The aim of this study is to reveal the developments of the country in the field of museology within the framework of this policy. In this context, first of all, important museums of Saudi Arabia were examined, then innovations made in these museums and newly established museums with the "Saudi Vision 2030" program were discussed. Inferences about current cultural heritage and museology studies in Saudi Arabia were drawn by researching the museum projects that are planned to be established and in the design phase.

Keywords: Museum Projects, Saudi Arabia, Saudi Vision 2030.

Giriş

Orta Doğu'nun önemli ülkelerinden biri olan Suudi Arabistan Krallığı, 23 Eylül 1932 yılında Kral Abdülaziz tarafından kurulmuştur. Monarşi ile yönetilen ülkenin başkenti Riyad'dır. El Suud Hanedanlığı tarafından yönetilen ülkenin devlet başkanı Kral Selman Bin Abdülaziz El Suud'dur. İslam tarihi açısından oldukça öneme sahip olan Mekke ve Medine şehirlerinin yanı sıra Kızıldeniz kıyısında bulunan Cidde de ülkenin önemli şehirlerindedir. Ekonomisi topraklarında bulunan zengin petrol yataklarına bağlı olan ülkenin inanç turizmi de önemli gelirleri arasındadır. Son yıllarda Veliht Prens Muhammed bin Selman'ın ülke yönetimindeki rolü ve yetkileri artmıştır. Uzun yıllar sosyo ekonomik açıdan oldukça içe dönük bir ülke olan Suudi Arabistan'da Veliht Prens Muhammed bin Selman önderliğinde politik reformlar, sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşüm ve değişimler yaşamaya başlamıştır (<https://www.bbc.com/turkce/topics/cqywj1rdqj8t?page=2>).

"Suudi Vizyon 2030" (Saudi Vision 2030), ilk olarak 2016 yılında açıklanmış uzun dönem ve geniş kapsamlı bir stratejik planlama projesidir. Bu planlamayla ülkenin petrole ve enerji sektörüne olan bağımlılığını azaltma, ekonomisini çeşitlendirme ve sağlık, eğitim, altyapı, kültür ve turizm gibi kamu hizmet sektörlerini geliştirme amaçlanmaktadır (<https://www.vision2030.gov.sa/>).

Veliht Prens Muhammed bin Selman tarafından hayata geçirilen Vizyon 2030 yaklaşımı çerçevesinde farklı alanlara yatırımlar yapılması öngörülmektedir. Bu bağlamda kültürel miras, turizm ve müzecilik alanlarında da vizyoner projeler ve yatırımlar hayata geçirilmektedir. "2030 Vizyonunu Gerçekleştirme" programı çerçevesinde Suudi Arabistan Krallığı Kültür Bakanlığına bağlı bir "Müze Komisyonu" kurulmuştur. Krallık'taki kültürel hareketin büyümesine katkıda bulunmak amacıyla "Yaşam Kalitesi Programı" kapsamında "Uzman Müzeler" girişimi platformu oluşturulmuştur. Bu girişimle Krallık genelinde bir dizi şehirde özellikle yaratıcı ve ilham verici alanlarda uzmanlaşmış müzeler kurulması hedeflenmektedir (<https://www.vision2030.gov.sa/>).

Bu kültürel dönüşüm rüzgârıyla açılması planlanan çağdaş müzecilik teknik ve yöntemleri kullanılan modern müzelerle aileler, öğrenciler, turistler ve görsel sanatlarla ilgilenen kişiler de dahil olmak üzere toplumun geniş kesimleri hedeflenerek "bir yaşam biçimi olarak kültür" kavramını yaygınlaştırmak amaçlanmaktadır.

Bu hedef doğrultusunda başkent Riyad, kültürel açıdan önemli bir merkez olan Cidde ve ülkedeki inanç turizminin odak noktalarından biri olan Medine başta olmak üzere ülkenin farklı şehirlerinde yeni müze projeleri planlanmakta, uygulamalı olarak hayata geçirilmekte, aynı zamanda

halihazırdaki bazı müzelerde yenilikler ve geliştirmeler yapılmaktadır. Bu çalışmada öncelikle Suudi Arabistan'ın önemli müzeleri anlatılacak, ardından "Suudi Vizyon 2030" programıyla açılan müzelerden ve müzelerde yapılan yeniliklerden bahsedilecektir. Henüz hayata geçmemiş planlanan müze projelerinden bahsedildikten sonra ise genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Suudi Arabistan Ulusal Müzesi (The National Museum of Saudi Arabia)

Riyad'ın Al Murabba bölgesinin merkezinde bulunan müze, aynı zamanda Kral Abdülaziz Tarihi Merkezi'nin de bir parçasıdır. Müze, 1999 yılında ülkenin Kral Abdülaziz tarafından kurulmasının yüzüncü yılı kutlamaları için eski Murabba Sarayı bölgesi ve çevresini yenilemek için hazırlanan "Murabba Kalkınma Planı"nın bir parçası olarak kurulmuştur. Merkez, aynı zamanda büyük bir kamusal parka ve Kral Abdülaziz Halk Kütüphanesi, Kral Abdülaziz Camii, Kral Abdülaziz

Oditoryumu, Eski Eserler Merkezi gibi çok amaçlı pek çok tesise de ev sahipliği yapmaktadır.

Müze binası baş mimar Raymond Moriyama tarafından Riyad yakınlarındaki "Kırmızı Kumlar" ismi verilen kum tepelerinin biçimi ve renklerinden ilham ile tasarlanmıştır. Binanın Murabba Meydanı boyunca uzanan batı cephesi, Mekke'yi işaret eden bir hilal oluşturan düzeniyle bir kum tepesinin yumuşak hatlarını andırmaktadır. Müzenin iki katlı modern binası, en son müzecilik ve sergileme tekniklerini barındırmaktadır. 28.000 m²'lik bir alanı kaplayan müze, sekiz ana galeri ve iki kısa süreli sergi galerilerinden oluşmaktadır.

Müzenin "İnsan ve Evren" başlıklı sergileme salonunda evrenin yaratılışı ve yeryüzünün oluşumu, tarih öncesi çağlara ait fosiller, Arap Yarımadası'nın jeolojisi ve coğrafyası ve Arap Yarımadasında insanlığa ait bulunan keşifler gibi çeşitli temalar işlenmektedir.

"Antik Arap Krallıkları" Galerisi ise MÖ. 6000-MS. 400 arası Arabistan tarihini kapsamaktadır. Galerinin ana bölümü, Arap Krallıklarının erken, orta ve geç dönemlerini içeren ayrıntılı bilgilere ayrılmıştır. Bu galeride eski krallıkların hüküm sürdüğü Medyen, Alfau gibi önemli şehir merkezlerini yansıtan sergilemeler bulunmaktadır. Sergiler arasında taş levhalara oyulmuş Semudik, Aramice ve İslami yazılar, mücevherler, duvar resimleri ve Asur Sarayı'ndan portreler yer almaktadır.

"İslam Öncesi Dönem (Cahiliye)" Galerisi MÖ. 400'den İslam'ın doğuşuna kadar olan zamana ayrılmıştır. Bu galeride Arap kabileleri, inançları, gelenekleri, eski eserleri ve Arap hat sanatının gelişimi hakkında bilgiler verilmektedir. Ayrıca bu dönemlerde kullanılan çeşitli çanak, çömlek ve silahlar

sergilenmektedir.

“Peygamber’in Misyonu” Galerisi, Hz. Muhammed’in doğumundan Medine’ye hicretine kadar olan hayatındaki önemli olaylara odaklanmaktadır. Bu galeri Hz. Muhammed’in soyu, yaşamı ve İslam’a daveti gibi konuları da içermektedir. Galerinin ortasında İslam’ın Kutsal Kitabı olan Kur’an-ı Kerim’in bir kopyası bulunmaktadır. Galeri, Peygamber’in Mekke’den Medine’ye hicretinin aşamalarını tasvir etmek için dekore edilmiş eşsiz bir seramik köprü ile sona ermektedir.

“İslam ve Arap Yarımadası” galerisinde hicret ile başlayan Medine İslam Devleti, 4 Halife Dönemi, Emevi, Abbasi, Memlükler ve Osmanlılar’dan Birinci Suudi Devleti’ne kadar olan dönemi ele almaktadır.

“Birinci ve İkinci Suudi Devletleri” Galerisinde iki erken Suudi devletin kültürü ve tarihine dair sergilemeler bulunmaktadır. Dönemin önemli merkezi olan Diriyeh’in büyük ve detaylı bir modeli sergilenmektedir. Ardından, Riyad’ı başkent ilan ederek İkinci Suudi Devleti’ni kuran İmam Türki Bin Abdullah’a ait belgelerle bu döneme odaklanmaktadır. “Birleşme” Galerisi ise Kral Abdülaziz’in Riyad’ı ele geçirmesi ve modern Suudi Devletinin kurulmasını ele almaktadır. Galeride ayrıca Suudi Arabistan Krallığı’nın birleşmesinin farklı aşamaları hakkında görsel-işitsel efektlerle tamamlanmış bir belgesel film de yer almaktadır.

“Hac ve İki Kutsal Cami” Galerisi, Hac ibadetine ve Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Haram’ın tarih boyu gelişimlerine odaklanmaktadır. Galeride Mekke ve çevresinin büyük bir modeli de bulunmaktadır.

Müze de çok sayıda replika ve gerçek boyutta dioramik görüntülerle eğitici bir sergileme yapıldığı söylenebilir (<https://www.rcrc.gov.sa/en/projects/kahc>).

Figür 1: Suudi Arabistan Ulusal Müzesi Dış Görünüm (<https://www.visitsaudi.com/en/see/highlights/the-national-museum-of-saudi-arabia>, Erişim Tarihi: 11.11.2022)

Kral Abdülaziz Dünya Kültürü Merkezi (King Abdülaziz Center For World Culture/ Ithra)

Ithra olarak da bilinen Kral Abdülaziz Dünya Kültürü Merkezi, Suudi Arabistan’ın doğusunda Basra Körfezi kıyısında bulunan Zahran (Dahran) şehrinde kurulmuştur. Suudi Aramco adlı şirket tarafından inşa edilen merkezin açılışı, Aralık 2016’da Kral Salman bin Abdülaziz tarafından yapılmıştır. Suudi Aramco tarafından işletilen merkez, kültür, öğrenme ve kültürler arası faaliyetlere odaklanan bir sosyal sorumluluk girişimidir. Merkez, aynı zamanda 1938’de ilk ticari Suudi petrol sahasının bulunduğu yerde konumlanmaktadır. Merkez bünyesinde müze, çocuk müzesi, kütüphane, sinema, tiyatro ve sergi salonlarını barındırmaktadır. Norveçli mimarlık firması Snøhetta tarafından tasarlanan Merkez, Time dergisinde dünyanın en iyi 100 ziyaret yerinden biri olarak listelenmiştir. Ithra Müzesi, çağdaş Orta Doğu Sanatı, Suudi kültürü, İslam sanatı, Arap Yarımadası’nın doğal tarihi ve Arşiv olmak üzere beş galeriye ev sahipliği yapmaktadır.

Müzenin “Funoon Galerisi”nde Suudi ve Orta Doğu çağdaş sanatına ait örnekler sergilenmektedir. Bu galeride aynı zamanda yerel ve genç sanatçıların eserlerine de yer verilmektedir.

“Ajyaaal” isimli galeri ise Suudi mirasına bir yolculuk sunmaktadır. Geleneksel ve modernin bir karışımı olan bu galeri, krallığın çeşitli bölgelerinin tarih boyunca gelişen zengin kültürünü gözler önüne sermektedir. Bu galeride ziyaretçi etkileşimli sergilemeler bulunmaktadır.

“Kunooz” Galerisinde İslami tasarım ve mirasının örnekleri sergilenmektedir. Bu galeride Granada, Şam ve Delhi gibi İslam dünyasının dört bir yanından 7. yüzyıla kadar uzanan İslam sanatından değerli parçalar sergilenmektedir.

“Rehlaat” Galerisinde Arap Yarımadası’nın coğrafyası, fauna ve florasına yer verilmektedir. Ekran ve ses efektleri aracılığıyla multimedya destekli, sürükleyici ve etkileşimli bir sergileme bulunmaktadır. Bu sergilemede 180 derecelik video projeksiyonu ve ses efektleri ile ziyaretçilere Arap Yolculuğu isimli bir deneyim sunulmaktadır. Ziyaretçiler bu sergileme ile sıcak çöllerde gezinip, yüksek dağların üzerinden uçmakta ve bugüne kadar ticaret noktası olarak hizmet veren Arap kıyılarında yelken açmaktadır.

Müze de aynı zamanda Suudi Aramco şirketinin tarihçesini de anlatan bir sergi bulunmaktadır. Şirketin 1930’larda Suudi çölünün haritasını çıkararak petrol kaynaklarına ulaşma süreçleri yansıtılmaktadır.

“Aramcorama Sergisi”, Krallık’ta petrolün keşfini ve gelişimini belgeleyen görsel anlatılar sunmaktadır.

Müzenin Büyük Salon’u modern mühendislik ile eski yöntemleri birleştiren benzersiz bir mimari tasarıma sahiptir. Duvarları sağlam çelikten yapılmıştır ve zemin geri dönüştürülmüş bambu ile döşenmiştir. Büyük Salon, uluslararası sergilere

Figür 2: Kral Abdülaziz Dünya Kültürü Merkezi Dış Görünüş
(https://en.wikipedia.org/wiki/King_Abdulaziz_Center_for_World_Culture#/media/File:King_Abdulaziz_Center_for_World_Culture_facade.jpg, Erişim Tarihi: 11.11.2022)

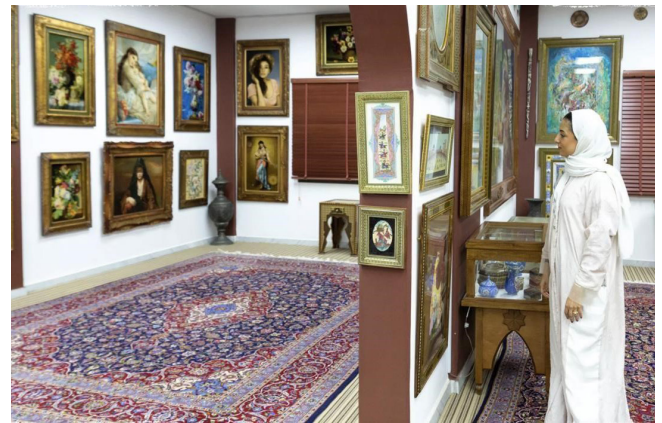
ve etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Büyük Salon'da 29. Arap Zirvesi gibi uluslararası sanat sergileri ve 17. Arap Düşünce Forumu ve Uluslararası Petrol Teknolojisi Konferansı gibi önemli etkinlikler gerçekleştirilmiştir (<https://www.ithra.com/en/>).

Tayebat Uluslararası Şehir Müzesi (Al Tayabat International City Museum)

Basra Körfezi'nin en eski limanlarından biri ve Mekke kentine açılan bir kapı olan Cidde, kültürel açıdan oldukça zengin bir şehirdir. Tayebat Müzesi, Cidde'nin 2500 yıllık tarihini gözler önüne sermek için yapılmıştır. Cidde'nin Al Faisaliyah adlı semtinde bulunan müze, esasında Şeyh Abdul Rauf Halil'e ait bir saraydır ve geleneksel Hijazi mimarisine sahiptir. Bu saray daha sonra Şeyh'in kendisi tarafından toplanan eserleri korumak için müzeye dönüştürülmüştür. Müze çok odalı kompleks bir yapı içerisinde yer almaktadır. Müzenin karmaşık ahşap kafes işleri ve mercan duvar süslemeleriyle kaplı cumbalı pencereleri öne çıkan mimari özellikleridir. Müzede İslami el yazmaları, çanak çömlek, madeni paralar, silahlar, mobilyalar ve giysiler gibi tarihi öneme sahip eşyalar sergilenmektedir. Çok katmanlı bir yapıya sahip olan müzede Cidde, Suudi Arabistan ve Arap Yarımadası'nın İslam öncesi ve sonrası dönemlerine ait tarihi ve kültürel zenginlikler sergilenmektedir. Müzenin zemin katında İslam'ın beş şartı gibi temel dini bilgilerden başlanarak, dinin bilime, kültüre ve endüstriye katkıları ve İslam'ın yüzyıllar boyunca gelişimi ele alınmaktadır. Yine bu katta Kabe ve Hac ziyaretine yönelik modeller ve Hicret yolculuğuna dair ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Bilgiler ziyaretçilere Arapça

ve İngilizce olarak sunulmaktadır. Müzede ayrıca Suudi Arabistan'ın zengin tarihi ve kültürü hakkında detaylı bilgiler veren rehberli turlar da düzenlenmektedir.

Müzedeki sergilemeler eski el yazmaları, çanak çömlekler, eski paralar, silahlar ve İslam'ın dünyaya yayılmasını detaylandıran haritalarla zenginleştirilmiştir. Müzede Cidde şehrinin kronolojik tarihine de yer verilmektedir. Bir liman kenti olan Cidde'de yaşayan ilk balıkçı kabilelerine ait eserler ile Kızıldeniz'e özgü deniz yaşamı üzerine sergilemeler bulunmaktadır. Tarih öncesi devirlerden başlanarak kurucu hükümdar Kral Abdülaziz tarafından modern krallığın kuruluşuna kadarki ülkenin genel tarihi de anlatılmaktadır. Ayrıca müze göçebe Bedevi yaşamı, geleneksel kıyafetler ve Suudi kültürüyle ilgili etnografik sergilere de sahiptir (<https://www.visitsaudi.com/en/do/culture/tayebat-museum>).

Figür 3: Tayebat Ulusal Şehir Müzesi
(<https://www.visitsaudi.com/en/do/culture/tayebat-museum>, Erişim Tarihi: 11.11.2022)

Dar'ül Medine Müzesi (Dar-Al Madinah Museum)

Darü'l-Medine Müzesi, Medine'de kurulmuş, Abdul-Aziz bin Abdul-Rahman bin İbrahim Kaki adlı kişiye ait özel bir müzedir. Müze, Medine şehrinin tarihine, özellikle Hicret Yolu ve Hicret ile ilgili tarihi olaylara odaklanmaktadır. Müzede çok az tarihi eser bulunmaktadır, sergilenenlerin çoğu Medine tarihinin farklı dönemlerine ait modern modeller veya resimlerdir. Müze çoğunlukla Medine tarihi ve Hicret sonrası dönemine odaklanmaktadır. Müzede Medine'nin kültürel mirasını yansıtan yaklaşık 2.000 eser sergilenmektedir.

Darü'l-Medine Müzesi'ndeki sergilemelerde, Medine tarihinin farklı dönemlere ait görsel galeriler ve nadir fotoğraflardan oluşan bir koleksiyon yer almaktadır. Müzede en dikkat çekici eser, İslam'ın ünlü okçularından sahabe Sad Bin Ebi Vakkas'a ait olan yaydır.

Müzede Mescid-i Nebevî'nin tarihi ve yıllar içindeki değişimini anlatan bir sergileme bulunmaktadır.

Sergileme, Hz. Muhammed döneminde Mescid-i Nebevî'nin ilk inşasından başlayıp İkinci Suudi Yayılımı ile biten Mescid-i Nebevî'nin tarih boyunca nasıl değiştiğini göstermektedir. Harem-i Şerif'in bir modeli de müzede sergilenen eserler arasındadır (https://madainproject.com/dar_al_madinah_museum).

Figür 4: Darü'l-Medine Müzesi Sergileme Alanı
(<https://twitter.com/DaralMadinahMus/media>, Erişim Tarihi: 11.11.2022)

Dar-ül Kalem Merkezi (Dar Al-Qalam Center)

Arap hat sanatını ele alan "Dar-ül Kalem Merkezi" 2013 yılında Medine'de kurulmuştur. Merkezde bir müze, sergi ve Arap hat sanatı enstitüsü bulunmaktadır. Bir kompleks şeklinde tasarlanan merkezde sanat galerisi, eğitici görseller ve dokümantasyon ünitesi gibi sergileme alanları ile tiyatro, gönüllü hizmetleri merkezi gibi farklı aktivitelere özel alanlar da bulunmaktadır. Ayrıca merkezde Arap hat sanatına dair bilimsel ve teorik uluslararası eğitimler verilmektedir.

Suudi Arabistan Kültür Bakanlığı 2020'yi Arap Hat Yılı ilan etmiş ve Medine merkezli Dar-ül Kalem Kompleksi, Arap hat sanatında yeterlilik sertifikaları veren uluslararası bir enstitü olma planlarını açıklamıştır. Velihaht Prens Muhammed bin Selam tarafından desteklenen merkezin geliştirilerek alanında öncü bir kurum haline getirilmesi planlanmaktadır (<https://saudigazette.com.sa/article/592406/SAUDI-ARABIA/Dar-Al-Qalam-calligraphycenternamed-after-Crown-Prince>).

Figür 5: Dar-ül Kalem Merkezi
(https://www.arabnews.com/sites/default/files/userimages/2433041/img_3575.jpg, Erişim Tarihi: 11.11.2022)

Planlanan Müze Projeleri

Kızıldeniz Müzesi (The Red Sea Museum)

Müze, Suudi Arabistan'ın "Vizyon 2030 Gerçekleştirme Programları"ndan biri olan "Yaşam Kalitesi Programı" kapsamında yer almakta ve Suudi Kültür Bakanlığı'nın ilk girişim paketinde açıkladığı "İhtisas Müzeleri Girişimi" çatısı altında planlanmaktadır. Bu çerçevede Suudi Arabistan Kültür Bakanlığı, Cidde Tarihi Bölgesi'ndeki Bab Al-Bunt miras binasına bir Kızıldeniz Müzesi kuracağını açıklamıştır. Bab Al-Bunt'un hikayesini anlatan nadide koleksiyonlar, el yazmaları, resimler ve kitapların sergileneyeceği açıklanan müzenin 2022'nin sonunda açılması düşünülmektedir.

Müzede geçmişten beri yüzyıllarca hacılar, tüccarlar ve turistler için önemli bir geçit olan Kızıldeniz kıyısındaki Cidde şehrinin tarihi ve kültürel mirası yansıtılması hedeflenmektedir.

Kızıldeniz kıyılarının temsil ettiği kültürel değerleri yansıtmının amaçlandığı müze projesinde deniz seferleri, ticaret, jeoloji, hac, çeşitlilik ve diğer kültürel unsurları şekillendiren hikayelere odaklanacak bir mekân oluşturulmak istenmektedir. Müzede 100'den fazla yaratıcı sanat eseri sergilenmesi, her yaş grubu için eğitim programları yürütmenin yanı sıra geçici sergiler düzenlenmesi de planlanmaktadır.

Kızıldeniz Müzesi, Hac ve Umre ziyaretçilerinin manevi yol-

culuğunda insan uyumu ve kültürel zenginliğin hikayesini anlatırken tüm gelenekleriyle farklı milletler arasındaki etkileşimi de gözler önüne sermeyi hedeflemektedir (<https://saudigazette.com.sa/article/598235>).

Figür 6: Kızıldeniz Müzesi Tasarım Projesi (https://www.constructionweekonline.com/cloud/2021/07/06/redseamuseumegissaudiarabia_1.png, Erişim Tarihi 11.11.2022)

Dijital Sanat Müzesi (Teamlab Jeddah / Digital Art Museum)

Suudi Arabistan Kültür Bakanlığı, modern ve en son teknolojileri ve hassas yazılım çözümlerini kullanarak dijital müzeler ve sergiler tasarlayan sanat kolektifi “TeamLab” grubu ile işbirliği yaparak bir dijital sanat müzesi kurmayı planlamaktadır. Müze, Bakanlık ile teamLab grubu arasında 2023 yılında Cidde’de düzenlenecek olan 10 yıllık bir anlaşmanın parçası olarak hayata geçecektir.

TeamLab ekibi çok sayıda ziyaretçiye ev sahipliği yapan Tokyo ve Şanghay’da hayata geçirdikleri iki dijital müze aracılığıyla dünya çapında başarı elde etmiştir. Suudi Arabistan Kültür Bakanlığı ile anlaşma yapan TeamLab ekibi, daha önce hiç sergilenmemiş özel ve yeni eserler ile müze için özel olarak tasarlanmış teknolojiler içerecek özel bir tasarım yapmayı planlamaktadır (<https://saudigazette.com.sa/article/580109>).

Suudi Modern Sanat Müzesi (Saudi Museum Of Modern Art)

Diriye Kapısı Geliştirme Kurumu (DGDA) ve Suudi Kültür Bakanlığı, geleneksel kerpiç mimarisiyle ünlü Diriye şehrini bir kültür, eğlence ve turizm merkezi olarak geliştirmenin bir parçası olarak şehrin Bujairi semtinde Suudi Modern Sanat Müzesi kurmayı kararlaştırmıştır. Suudi Kültür Bakanlığı, geleneksel yerel mimari tarzından ilhamla modern bir konseptte tasarlanacak müze projesinin hayata geçirilmesi için Diriye Kapısı Geliştirme Kurumu (DGDA) ile bir işbirliği anlaşması imzalamıştır. Müze projesi ile Suudi çağdaş sanat eserlerini tanıtıcı ve teşvik edici bir platform haline getirmek amaçlanmaktadır. Müze koleksiyonunda yer alacak eserler ve yapının mimarı hakkında bilgi verilmezken müzenin ne zaman açılacağı henüz açıklanmamıştır (<https://www.thenationalnews.com/arts-culture/art/saudi-museum-of-modern-art-to-open-inaddiriyah-1.927506>).

Figür 8: Suudi Modern Sanat Müzesi’nin kurulması planlanan Diriye’den bir görünüm (<https://www.abouther.com/node/23686/people/features/saudi-arabia-plans-launch-its-museum-modernarthistoric-town-diriyah>, Erişim Tarihi: 11.11.2022)

Figür 7: Dijital Sanat Müzesi Referans Görsel (<https://www.thenationalnews.com/arts-culture/art/2022/05/30/borderless-what-to-expect-from-jeddahsnewdigital-art-museum>, Erişim Tarihi: 11.11.2022)

Figür 9: Petrol Müzesi Tasarım Projesi.

(<https://www.albawaba.com/editors-choice/its-first-black-gold-museum-and-will-be-launched-riyadh-1379814>, Erişim Tarihi: 11.11.2022)

Petrol Müzesi (Black Gold Museum)

Krallığın “2030 Vizyonunu Gerçekleştirme” programlarından biri olan “Yaşam Kalitesi Programı” kapsamında yer alan müze, Kültür Bakanlığı’nın sanatı içeren ilk girişim paketinde duyurduğu “Uzman Müzeler” girişimi çatısı altında yer almaktadır.

Bu kapsamda Krallık genelinde bir dizi şehirde yaratıcı alanlarda uzmanlaşmış müzeler kurulması hedeflenmektedir. Petrol Müzesi de bu hedefler doğrultusunda projelendirilmiş bir müzedir. Petrole adanmış bu müzenin Bakanlık ve Kral Abdullah Petrol Araştırmaları ve Araştırma Merkezi (KAPSARC) ortaklığıyla başkent Riyad’da açılması planlanmaktadır.

Müzenin çağdaş sanatlar, görsel performanslar ve multimedya için sabit bir alanın yanı sıra geçici sergiler için paralel bir alan, bir mağaza, bir kafe, konferans salonları, eğitim, danışmanlık programları ve etkinlikler için de alanlara ev sahipliği yapması planlanmaktadır. Müze, petrolün ham halinden tüm şaşırtıcı dallarına ve boyutlarına kadar oluşumlarını incelemek için yenilikçi bir sanatsal yolculukla insan ve petrol arasında kurulan eşsiz ilişkinin hikayesini anlatacaktır. Bu yaratıcı yolculuk karşılaşma, rüyalar, şüpheler ve gelecek olmak üzere dört ana temada aktarılacaktır. Her bölümde başlığın yaratıcı konseptini pekiştiren etkinlikler sunulacaktır.

Müzedeki petrolün hikayesini anlatan ve petrolün insan yaşamına kattığı tüm tarihi, ekonomik, jeopolitik, toplumsal ve kültürel yönleri yansıtan, dünyanın dört bir yanından sanatçılar tarafından yaratılacak duygu ve hislere dokunan eserler sergilenmesi planlanmaktadır.

Tüm bunların resim, moda, tasarım, çizim, fotoğraf, heykel, filmler gibi farklı sanatsal yollar aracılığıyla sunulması planlanmaktadır. Müze, kalıcı sergilemelerin yanı sıra geçici ser-

gilere ve eğitim programlarına da ev sahipliği yapacaktır (<https://english.alarabiya.net/News/gulf/2020/09/09/Saudi-Arabia-to-launch-Black-Gold-oilmuseum-in-2022->).

El-Salam Müzesi

(Al-Salam Museum/Medinah Peace Museum)

Medine Bölgesi Emiri ve Medine Bölgesi Kalkınma İdarresi Başkanı Prens Faysal Bin Selman tarafından başlatılan müze projesinin Mescid-i Nebevi’nin batısındaki toplam 17.400 metrekaarelik alanı kapsamı planlanmaktadır. İki Kutsal Cami İşleri Başkanlığı’nın yetki alanından bulunan El-Salam Müzesi ile Mescid-i Nebevi’yi ziyaret eden ziyaretçilerin kültürel deneyimlerini zenginleştirmek amaçlanmaktadır. El-Salam Müzesi’nin barış kavramını ve bir Müslümanın hayatındaki önemini vurgulayan 10 salona sahip olması planlanmaktadır. “Medine’ye Varış” salonunda Peygamber’in Hicret için Medine’yi seçmesinin nedenleri aktarılacaktır. Mescid-i Nebevi’nin çağlar boyunca yapım aşamalarına ışık tutan Mescid-i Nebevi Salonu da müzenin önemli bir sergileme alanı olacaktır. Mescidi Nebevi’nin simge yapıları da ziyaretçiye sunulacaktır (<https://saudigazette.com.sa/article/566668>).

Tarık Abdül Hakim Müzesi

(Tarek Abdel Hakim Museum)

Suudi müzik sanatında önemli bir yere sahip olan Tarık Abdul Hakim, bir müzik bestecisi, şarkıcı, müzik araştırmacısı ve halk sanatlarıyla ilgili bir orkestra şefidir. 1920’de Taif’in Muthanna banliyösünde doğan Abdul Hakim, çok erken yaşlardan itibaren yerel şarkılar söyleyerek müzik ile ilgilenmeye başlamıştır. Daha sonra ud çalmayı öğrenerek çağdaş müzik ile tanışan sanatçı, 1952’de orduya katıldıktan sonra müzik öğrenimi için Mısır’a gönderilmiştir. Ulusal folklorla

büyük bir ilgisi olan sanatçı bölgesel müzikler, enstrümanlar ve müzisyenleri kapsayan kültürel miras konularında birçok eser kaleme almıştır. 500’den fazla beste yazan sanatçı, 1976’da Krallık’ın folklor bölümünün başkanlığına atanmıştır. Ayrıca önemli etkinliklerde sahne alan ulusal bir müzik grubu kurmuştur.

1981’de UNESCO Uluslararası Müzik Ödülü’nü bu ödülü alan ilk Arap müzisyen olmuştur.

Suudi Kültür Bakanlığı, merhum müzik üstadı Tarık Abdul Hakim’e adanmış bir müzik müzesi kurma kararı almıştır. Müzenin 2022 yılı sonunda UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde bulunan Cidde’nin tarihi alanı Balad’da açılması planlanmaktadır. Müzenin iki ana bölümden oluşması planlanmaktadır. Birinci kısımda Abdul Hakim’in müzikal hayatı aktarılırken ikinci kısımda ise Arap dünyasının müziği üzerine araştırmaların yanı sıra Suudi müziği üzerine makaleler ve yazılar içeren bir müzik araştırma merkezi olması planlanmaktadır. Müzede Abdul Hakim’e ait müzik aletleri, fotoğraf albümleri ve Umm Kulthum ve Abdul Wahhab gibi büyük Arap şarkıcıların bazı müzik bestelerinin yanı sıra görsel ve işitsel eserler ile sanatçının arşiv ve kişisel eşyalarından oluşan bir koleksiyon sergilenmesi düşünülmektedir (<https://saudigazette.com.sa/article/596748/SAUDI-ARABIA/Music-museum-for-maestroTariqAbdul-Hakim-in-Jeddah>).

Sonuç

Bu çalışmada incelediğimiz Suudi Arabistan Krallığına ait müzelerin büyük çoğunluğunun devlet destekli, ulusal müzeler olduğunu görüyoruz. Müzelerin başta başkent Riyad, Cidde ve Medine şehirleri olmak üzere ülkenin geneline yayıldığını söylemek mümkün. Bu müzelerde özellikle İslam tarihi ve kültürüyle ayrılmaz bir bütün olan ülke tarihinin ve bu tarihe katkıda bulunan kadim kentlerin yansıtıldığını söyleyebiliriz. 2016 yılında hayata geçirilmeye başlanan “Suudi Vizyon 2030” stratejik planıyla ülke çapında kültür ve turizm alanında bir değişim ve dönüşüm rüzgârının esmeye başladığı görülüyor. Bu vizyon çerçevesinde halihazırdaki müzelerin yenilendiğini, genişletildiğini ya da geliştirildiğini görüyoruz. Bu geliştirmelerin yanı sıra modern müzeciliğe uygun binalar ve sergileme biçimleriyle yeni müzeler kuruluyor. Bu müzelerin genelinin farklı sergileme ve etkinlik alanlarının bulunduğu oldukça büyük kompleksler şeklinde tasarlandığı görülüyor. Bu müzeler Kültür Bakanlığı ve özel şirketler tarafından desteklenirken bazıları için yurtdışı bağlantılı proje bazlı iş birlikleri yapılıyor. Kültürel tarih odaklı müzelerin dışında çağdaş sanat ve farklı konsept müzelerin planlandığını da görüyoruz. Bu değişim rüzgârının ne kadar süre esmeye devam edeceğini ve kurulması planlanan müzelerin ne kadarının hayata geçeceğini ise önümüzdeki yıllarda göreceğiz.

Kaynaklar

- Kaynaklar Erbay, Fethiye.2009;Müze Yönetimini Kurumlaştırma Çabası (1984 - 2009) Mimarlık Vakfı Enstitüsü, İstanbul
- Erbay, Fethiye. 1999; Müzelerin Kurumsallaşmasında Yönetimsel Farklılıklar, Yeniden Müzeciliği Düşünmek, YTÜ Basın Yayın Merkezi No 99.0453, , İstanbul, ss: 21–33
- Erbay, Mutlu. 2011; Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması, Beta Yayıncılık, ISBN:978-605-377-475-4 ,Yayın No: 17303, İstanbul
- <https://www.vision2030.gov.sa/> Erişim Tarihi: 09.11.2022
- <https://www.vision2030.gov.sa/> Erişim Tarihi: 09.11.2022
- <https://www.bbc.com/turkce/topics/cqywj1rdqj8t?page=2> Erişim Tarihi: 09.11.2022
- <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suudi-arabiستان-2030-vizyonu-ve-kutsali-piyasaya-acmaninriskleri/572954> Erişim Tarihi: 09.11.2022
- <https://www.arabnews.com/node/1721516/saudi-arabia> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://www.rcrc.gov.sa/en/projects/kahc> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://www.ithra.com/en/> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://www.visitsaudi.com/en/do/culture/tayebat-museum> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- https://madainproject.com/dar_al_madinah_museum Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://saudigazette.com.sa/article/592406/SAUDI-ARABIA/Dar-Al-Qalam-calligraphy-centernamed-after-Crown-Prince> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://saudigazette.com.sa/article/598235> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://museums.moc.gov.sa/en> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://saudigazette.com.sa/article/580109> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://www.thenationalnews.com/arts-culture/art/saudi-museum-of-modern-art-to-open-in-addiriyah-1.927506> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://english.alarabiya.net/News/gulf/2020/09/09/Saudi-Arabia-to-launch-Black-Gold-oil-museum-in-2022-> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://saudigazette.com.sa/article/597713> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://saudigazette.com.sa/article/566668> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://saudigazette.com.sa/article/596748/SAUDI-ARABIA/Music-museum-for-maestroTariqAbdul-Hakim-in-Jeddah> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://zamzam.com/blog/dar-al-madinah-museum/> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://www.arabnews.com/node/1219401/saudi-arabia> Erişim Tarihi: 05.11.2022
- <https://www.arabnews.com/node/1544066/saudi-arabia> Erişim Tarihi: 05.11.2022

Engelsiz Müzecilik Politikaları- Dünya Müzelerinden Küratöryel Örnekler

Özge Şimşek ¹

Cite this article as:

Şimşek, Özge. (2022). Engelsiz Müzecilik Politikaları- Dünya Müzelerinden Küratöryel Örnekler. International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 5 (2) İstanbul, Türkiye, 92-99.

ABSTRACT

Barrier-Free Museum Policies-Curatorial Examples Around The World

In the article, in which contemporary museology policies are presented with curatorial examples over the concept of 'museum without barriers', the exhibitions of museums abroad prepared for disabled individuals and their families are included with the method of literature review. It is aimed to increase future exhibitions with examples of curatorial works designed according to various types of disability. The concepts of accessibility and inclusivity are among the contemporary goals of museums. In the first part, barrier-free museology is explained and the strategic goals of international museum councils and various museums are investigated. In the second part, curatorial studies designed according to different types of disability are included. It is concluded with recommendations.

Keywords: Museum without barriers, accessibility, types of disability, curatorial works

1- Özge Şimşek. İstanbul University Department of Museum Management, Phd Student

Nuri Özer Erbay, Müzeler ve Engelli Ziyaretçilere Yönelik Eğitim Projeleri, Milli Eğitim, Sa:214, Bahar/2017, s.348.

Submitted : 26.11.2022

Accepted : 13.12.2022

Published online : 30.12.2022

Correspondence : Özge Şimşek

E-ISSN : 2651-3714

ORCID : 0000-0003-1624-7211

Giriş

Bu çalışma ile ‘engelsiz müze’ kavramı, dünyanın çeşitli müzelerinden küratöryel örneklerle araştırılmış ve müzelerin toplumla olan diyalogunu geliştirmesine yönelik engellileri kapsayıcı sergilerin artırılması amaçlanmıştır. Günümüzde müzelerin fiziksel ve zihinsel engelli bireyler için uyguladıkları politikalar, yurtdışındaki engelli bireyler ve aileleri için hazırlanan küratöryel örneklerle ‘müzedeki engelsizlik’ kavramı kapsamında literatür taraması ve çevrim içi arama yöntemiyle incelenmiştir.

Çağdaş müzeciliğin ortak hedefleri arasında fiziksel ve zihinsel engelli bireylere yönelik katılım odaklı sosyal politikalar geliştirmek bulunmaktadır. Engellilerin müze erişimindeki ihtiyaçlarını karşılamak için yürütülen projeler ışığında müzelerin erişilebilir ve kullanılabilir mekanlara dönüşmesi, ‘engelsiz müze’ kavramıyla engelli bireylerin toplumla olan diyaloglarını yaygınlaştırmasını hedefleyen küratöryel çalışmalara alan açmaktadır. Böylece müzelerde erişim engellerinin kaldırılmasına yönelik desteklenen çalışmalar, kapsayıcı sergi ve sunumlarla pekiştirilmiş olur. Engelsiz müzecilik kavramı hem özel durumlu insanlara hem de her yaşta ziyaretçilere yönelik kültür varlıklarının ve müzelerin ulaşılabilirliğini arttıracak faaliyetleri içeren, müzelerdeki kurallara bağlı kalınarak öğrenmeye ve eğlenmeye yönelik canlandırıcı düzenlemelerin, sergilerin ve projelerin gerçekleştirildiği bir müzecilik anlayışıdır.

Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) 24 Ağustos 2022 tarihinde, Prag’da düzenlenen Olağanüstü Genel Kurulu toplantısında, yeni müze tanımı önerisinin %92,41 ile kabul edilmesinin ardından, yeni ICOM müze tanımı şu şekildedir:

“Müze, somut ve somut olmayan mirası araştıran, toplayan, koruyan, yorumlayan, sergileyen ve toplumun hizmetinde olan, kâr amacı gütmeyen, kalıcı bir kurumdur. Halka açık, erişilebilir ve kapsayıcı olan müzeler, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Eğitim, eğlence, derin düşünce ve bilgi paylaşımı için çeşitli deneyimler sunarak, etik, profesyonel şekilde ve toplulukların katılımıyla çalışır ve iletişim kurar.” Görüldüğü üzere müzelerin erişilebilirlik ve kapsayıcılık kavramları, çeşitlilik ve sürdürülebilirlik hedefleriyle öne çıkmaktadır. İngiltere’de bulunan Oxford Üniversitesi Bahçeleri, Kütüphaneleri ve Müzeleri (GLAM) 2020-22/23 Stratejik Planında önceliklerini üç ana ilke aracılığıyla; toplumun tüm azınlık gruplarını kapsayıcı şekilde koleksiyonlarını daha erişilebilir kılmak, müze çalışanları, gönüllüleri, öğrencileri ve ziyaretçilerin özellikle Pandemi sonrası etkilerini azaltmak amacıyla bütünsel refahın sağlanmasına destek olmak ve çevresel etkilerin azaltılması amaçlı çeşitli etkinlik ve çalışmaları rehber olarak iletteceğini belirtmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunan

Smithsonian Müzesinin 2022 Stratejik Planı hedefleri arasında şu ifadeler yer almaktadır: “Daha kapsayıcı bir kültür yaratarak bileşenlerimizin, kurullarımızın ve iş gücümüzün çeşitlendirilmesini hızlandırarak ve Smithsonian genelinde sergilerimizi ve programlarımızı çeşitlendirerek tüm izleyicilere olan ilgimizi güçlendireceğiz.” Engelsiz müzecilik politikaları bağlamında müzelerin sadece eğitim programları ve erişilebilirlik düzenlemeleriyle değil, aynı zamanda küratöryel çalışmalarıyla da kamusal bağlantı kurma hedefleri gözlenmektedir. Smithsonian Stratejik Planında, müzenin idari altyapısını güçlendirici bir başka ilgili hedef ise, filantropi ve işletmelerden gelir elde etmek için iş modelleri geliştirmektir. Müzedeki engelleri en aza indirmek çağdaş müzeciliğin gereksinimleri haline gelmiştir. Müze işbirlikçileri ve destekleyicileriyle birlikte sosyal sorumluluk projeleri kapsamında engellilik üzerine sergiler yoluyla toplumun bilinçlendirilmesi ve dahil edilmesi desteklenebilir. Bu tür küratöryel çalışmalar müzelerin stratejik hedeflerine ulaşılmasını kolaylaştırabilir. Toplum örgütleriyle birlikte çalışmak ve engelli insanların ihtiyaç ve isteklerini dinlemek, müzelerin insanların ihtiyaçlarını belirlemelerine ve sergileri ve sundukları ürünler aracılığıyla onlara hitap etmeye çalışmasına yardımcı olabilir.⁷

2004 yılında Birleşik Krallıklardan Leicester Üniversitesi’nin Müze Çalışmaları Departmanı müze ve galeri koleksiyonlarında engelli bireylerin sunumu konulu bir senelik bir araştırma projesi gerçekleştirmiştir. Araştırmanın amacı, bilgilerin nasıl toplandığını, belgelendiğini ve kamuya açık hale getirildiğini etkileyen faktörler ve küratörlerin- hem geçmişteki hem de şimdiki- bu bilgilere ve yayılmasına yönelik tutumları üzerindeki etkileriyle, bu materyalin nasıl görüntülendiğini, yorumlandığını ve kamuya nasıl açık hale getirildiğini araştırmaktır. *Küratöryel ve Uzmanlık* başlığı altında şu bilgiler yer almaktadır:

“Bazı küratörler koleksiyonları aracılığıyla engellilik hakkında hikayeler anlatma potansiyelini yakalarken, araştırmamız diğerlerinin, beklentilerinin dışında kalan materyal örneklerini kolayca tanımadığını gösterdi. Bu, engellilik konusunda bilgi veya farkındalık eksikliğinden kaynaklanabilir; sadece belirli malzeme türlerinin konuyla ilgili olduğunu öne süren yerleşik stereotiplerin etkisi ve koleksiyonlara örneğin ‘çağdaş sosyal meseleleri’ keşfetmekten ziyade ‘disiplin uzmanlığı’ açısından bakmanın belirlenmiş yolları gibi.”⁹

Misyonu müzeleri desteklemek ve üyeleri ve paydaşlarıyla ortaklaşa mükemmelliği beslemek olan Amerikan Müzeler Birliği (AAM), müzelerde sarmalayan ses teknolojileri kullanılarak tasarlanmış, deneyimsel ve işitsel ses turlarının sergilere eklemlendiğini belirtmektedir. Ses teknolojileri ve hikaye anlatıcılığı tekniklerinin bir arada kullanıldığı ve

mobil uygulama ile erişilebilen bu tür holistik müze turları, müze ziyaretçileri arasındaki engelleri eşitleyebilir ve engelsiz müzeciliği destekleyebilir. Tüm müze ziyaretçilerini kapsayıcı, etkileşimli küratöryel çalışmaların gelişmekte olduğu görülmektedir.

Öte yandan, Heritage Access 2022’de açıklanan Birleşik Krallıklardaki müzelerin erişilebilirliği konusundaki yeni araştırma, 2018-2022 yılları arasındaki dönemde görme, işitme ve spektrumlu ziyaretçilere yönelik önemli bir gelişme olmadığını ortaya koymuştur. 15 haftalık bir süre boyunca bir kontrol listesi kullanılarak 3.150’den fazla müze web sitesini inceleyen dijital gönüllülerden oluşan ekip, potansiyel dezavantajlı ziyaretçilerin yaklaşık %20’si için erişim bilgisi sağlamadığını tespit etmiştir.¹²

State of Museum Access 2018 ve Heritage Access 2022’de özel erişim hükümlerinden bahseden mekanların oranını gösteren tablolar:

Genel Hüküm	2018	2022
İletişim bilgileri	%39	%56
Engelli farkındalık eğitimi	%10	%21
‘Oraya ulaşım’ bilgisi	%19	%32
Erişilebilir/Mavi Rozetli otopark	%48	%64
Asansör	%35	%49
Erişilebilir tuvaletler	%54	%68
Yer Değiştirme tuvaletler	%4	%8
Kör ve görme engelliler için karşılık	2018	2022
Yardımcı/rehber köpekler	%40	%64
Kaydedilmiş sesli açıklamalı kılavuzlar	%3	%6
Canlı sesli açıklama turları	%5	%7

Braille kaynakları	%10	%10
Nesneleri tutma/dokunsal nesnelere	%11	%11
Büyük Baskı kaynakları	%20	%33
Büyüteç	%4	%5
Sağır ve işitme güçlüğü çeken insanlar hükmü	2018	2022
AV materyalinde altyazı oluşturma	%3	%7
Endüksiyon döngüleri	%19	%29
AV materyalinin transkriptleri	%4	%5
BSL imzalı turlar	%3	%4
Spektrumlu insanlar/duyusal erişim	2018	2022
Kulak koruyucular	%1	%4
Duyusal kitler/sırt çantaları	%1	%3.5
Otizm dostu etkinlikler	%1	%4
Görsel hikâye	%2	%9

Engelsiz Müzeler için Farklı Engellilik Türlerine Yönelik Küratöryel Çalışmalar

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından açıklanan Engelli İstatistik Bülteni 2022 Temmuz ayı raporuna göre, Ulusal Engelli Veri Sistemine ülkemizde kayıtlı engelli sayısı şu şekildedir:

Toplam Engelli	Erkek Engelli	Kadın Engelli	Ağır Engelli
2.511.950*	1.414.643	1.097.307	775.012

*Engelli Sağlık Kurulu Raporu almak için yetkili hastanelere başvurmamış ve hizmet almak için devlete temasa geçmemiş bireyleri kapsamamaktadır.

Engellilik türleri; az görenler ve görme engelliler, az işitenler ve işitme engelliler, konuşma zorluğu olanlar, ortopedik engelliler, sürekli hastalığı olanlar, zihinsel engelliler, klinik bakıma ihtiyaç duyanlar ve duygusal, sosyal ve ruhsal sorunu olanlar olarak sınıflandırılabilir.

Görme engellilere yönelik küratöryel çalışmalar çoğunlukla eser bilgilendirme panolarında kullanılan Braille alfabesiyle kabartmalı yazı ve dokunulabilir 3D objelerden oluşmaktadır. Mart 2012’de, Japonya’nın Osaka kentindeki Ulusal Etnoloji Müzesi’nde, “Dünyaya Dokun: Bakış Açınızı Genişletin” alanı kuruldu. “Dünyaya Dokun: Perspektifinizi Genişletin” başlığı altında “Keşif Alanı” kılavuzunda, her biri “Keşif Alanı” kavramıyla ilgili nesnelerin üç ana ifadesi ve üç fotoğrafı gösterilmektedir:

Dur ve dokun

Bir eserle sohbet edin. Dokun, tutun, acele etmeyin, şeklini ve dokusunu gözlemleyin. Nazikçe ele alın ve onu yapan insanları, kültürlerini ve toplumu düşünün. Dünyaya dokunmanın başladığı yer burasıdır. Bak ve dokun

Açıklamaları okurken, genel formu, detayların yapısını, iç ve dış ilişkisini keşfetmek için iki elinizi ve gözlerinizi kullanmakta özgürsünüz. Kullanılan malzemeleri ve nesnenin nasıl yapıldığını düşünün. Bakma, sadece dokun

Dokunarak form ve detaylar hakkında neler öğrenebilirsiniz? Dene. Dokunma, görme ve işitme duyuları arasındaki farkı araştırın.

Rehber köpeklerin kabul edildiği Tokyo Ulusal Müzesi’nde birinci katında Japon Sanatının sergilendiği *Honkan* bölümünde bulunan *Oda 19*, görme engelli ziyaretçiler için dokunsal harita barındırmaktadır. Harita, dokunma duyusu aracılığıyla sergi salonlarının her birinde nesnelerin tipik özelliklerini, malzemelerini ve üretim tekniklerini aktarmaktadır.

A.B.D., San Francisco şehrinde bulunan Asya Sanatı Müzesi Erişim Günü’nde, Endonezya, Filipinler ve Malezya’nın dört bir yanından tekstil ürünlerini içeren Dokuma Hikayeleri (Weaving Stories) sergisinde engelli yetişkinler için Amerikan İşaret Dili (ASL) kullanılmıştır; hikâye anlatımı ile kumaşların hikayeleri anlatılmıştır, daha huzurlu bir deneyim için sergi galerisinde ekstra oturma alanı sağlamak için ziyaretçi sayısına sınır getirilmiştir.

Duyuma engelli ziyaretçilere yönelik 25 Eylül 2020’ tarihinde Rusya’nın ilk interaktif müzesi *In Silence* Moskova’da açılmıştır. Sessizlik Müzesi’nde sağlıkların sosyal

izolasyonu sorununu çözümlen bir yolu olarak, sağlıkların günlük sorunlarını çözmek için tasarlanmış teknik cihazlar (ışıklı ziller, çalar saatler, video bebek bakıcılığı ve mini-com) sergileniyor, gerçekler anlatılıyor ve sağlıkların hayatıyla ilgili mitler ortadan kaldırılıyor, bizi her gün karşılaştıkları durumlara alıştırtıyor ve yabancı dil olarak işaret diline karşı bir tutum oluşturuluyor ve işitme engellilerin kendilerini başarılı bir şekilde yerine getirebildikleri gösteriliyor.

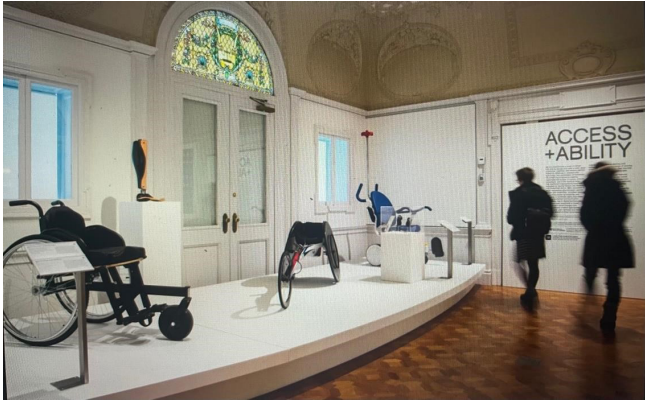
Şekil 1: Sessizlik Müzesi, Moskova, Rusya, Rusya Özel Müzeleri, <https://privatemuseums.ru/en/news/the-in-silence-museumopened-in-moscow/>, Erişim: 15 Ekim 2022.

Hollanda’nın Eindhoven şehrinde bulunan Van Abbe Müzesi’nde, Eylül 2021’den 2024’ün sonuna kadar sergilenen *Delinking and Relinking* sergisi, Hollanda’daki ilk tamamen çoklu duyuşsal koleksiyon sergisidir. Braille’deki metinler, koku yorumları, dokunsal çizimler ve ses manzaraları dahil olmak üzere 25’in üzerinde çok duyuşsal araçla, Bağlantıyı Kaldırma ve Yeniden Bağlantı Oluşturma, sanat eserlerini görme veya işitme engelli ziyaretçiler ve tekerlekli sandalye kullanıcıları da dahil olmak üzere geniş bir izleyici kitlesi için erişilebilir kılmaktadır. Müzenin Afazi hastaları için konuşma olmayan sadece sanatsal ifadeye dayanan bir sanat atölyesi bulunmaktadır.

Ortopedik engelli ziyaretçilere yönelik özellikle tekerlekli sandalye kullanan ziyaretçiler için kesintisiz mobilite zincirini uygulanması gerektiğini; kişinin A noktasından B noktasına düzgün bir şekilde ulaşmasını sağlamak için tüm ara aşamaların erişilebilir hale getirilmesi gerektiğini vurgulayan “Müzeleri Engelliler İçin Nasıl Daha Erişilebilir Hale Getirebiliriz?” adlı makalede, müze öncesi dijital erişilebilirliğin, çevrimiçi haritaların önemi vurgulanmış, engelsiz müze için gerekli ihtiyaçlar sıralanmış ve çeşitli akıllı telefon uygulamaları tanıtılmıştır. Paris’te bulunan *Maison Victor Hugo* Müzesi, motor bozukluğu olan kişilere yönelik resepsiyon düzenlemelerinin kalitesi nedeniyle “Turizm ve Engellilik” etiketine layık görülmüştür; müzenin girişi ve halka açık trafik akış alanları erişilebilir durumdadır ve tüm

hizmetler: bilet gişesi, kitapçı ve tuvaletler zemin katta yer almaktadır, ayrıca erişilebilirdir. 2005 yılında müze tarafından evrensel erişilebilirlik hedeflerine ulaşmak amacıyla *Evility* adında dokunmatik bir proje olan iç mekan yön bulma uygulaması geliştirilmiştir. Müzenin tüm güncel sergileri en az bir, en çok dört engel türüne uyumlu tasarlanmaktadır. Örneğin; hareket engeli olan ziyaretçiler, işitme engelli ziyaretçiler, görme engelli ziyaretçiler ve zihinsel bozukluk yaşayan ziyaretçiler gibi her sergi için erişilebilirlik bilgileri verilmektedir.

New York'ta bulunan Cooper Hewitt, Smithsonian Tasarım Müzesindeki Access+Ability isimli sergide, 2017-2018 yılları arası erişilebilirlikle ilgili 70 tasarım sergilenmiştir. Sergide sözlü tasvir ve duyuşal tur uygulanmıştır.

Access+Ability Sergisi, Cooper Hewitt, Smithsonian Müzesi, Kaynak: Chris J. Gauthier/Cooper Hewitt, <https://edition.cnn.com/2018/02/21/health/disability-design-cooper-hewitt-new-york/index.html>, Erişim: 24 Ekim 2022.

Engelsiz müzecilik anlayışıyla, müze öncesi hazırlık için müzeyi anlatan sosyal anlatım dosyası ve müzenin fiziki ve duyuşal haritası, internet sitesinde paylaşılmaktadır. Rehber köpeklere izin verilmektedir.

Cooper Hewitt sergi gezisi, <https://www.cooperhewitt.org/accessibility-at-cooper-hewitt/>, Erişim: 24 Ekim 2022.

Sürekli hastalığı olanlar ve klinik bakıma ihtiyaç duyan bireylere yönelik müze erişilebilirlik stratejileri arasında sanal müze gezileri ve sanal gerçeklik gözlükleri öne çıkmaktadır. Müzelerin sanal turları ile Vatikan Müzesinden Brezilya'daki MASP Müzesine değin dünyanın dört bir yanından müzelerin sanal turlarına ulaşılabilir. Hong Kong'ta bulunan Tung Wah Hastane Grubu bünyesindeki hastanelerde sergi salonları açılmıştır. Xin Hai Tang'daki sergi, müze binasının ve Tung Wah arşivlerinin yıllar içinde korunmasını tanıtmakta ve benzersiz bir şekilde korunmuş Tung Wah Tabut Ev Arşivlerinin önemini açıklamaktadır.

Tang Wah Hastanesi Sergi Salonu II, Kaynak: <https://www.tungwah.org.hk/en/heritage/tw-museum/exhibition-room/>, Erişim: 24 Ekim 2022.

Zihinsel engelli ve öğrenme güçlüğü çeken çeşitli spektrumlu ziyaretçilere yönelik sergiler, rehberli turlar ve sanat etkinlikleri etrafında tasarlanmaktadır. Singapur'da bulunan ArtScience Müzesi'nin hazırladığı *MENTAL: Colours of Wellbeing* sergisi, uluslararası sanatçılar, yapımcılar, bilim adamları ve tasarımcılar tarafından zihinsel sağlık ve varoluş biçimlerine dair bir dizi bakış açısını yansıtan 24 interaktif sergi, sanat projesi ve büyük ölçekli enstalasyonlar içermektedir. *Refahın Renkleri*, ArtScience Müzesi ve Melbourne Bilim Galerisi tarafından ortaklaşa küratörlüğünü yapmakta olup, bir yıl boyunca akıl sağlığının ve refahın önemi hakkında farkındalık yaratmayı ve sohbetleri başlatmayı amaçlayan sergiler ve etkinlikler programıdır.

Seattle'da bulunan Museum of Special Arts (MOSA), engelli sanatçılar için görsel sanatlara, eğitim fırsatlarına ve kariyer gelişimine erişim sağlayarak engelli çocukların ve yetişkinlerin mevcut ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirilmiş kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. 2023 yılında, engelli sanatçıların eserlerinin sergilenacağı *MOSA Horizon Sergisi* planlanmaktadır. Müzenin gezici sergileri mevcuttur. Birleşik Krallıklardan Mary Rose Müzesi her ay *Rahat Açılış*

Emily Fitzsimons, *Minderler mi?*, 2022, kurulum görünümü, ArtScience Müzesi, Kaynak: <https://www.marinabaysands.com/museum/exhibitions/mental.html>, Erişim:24 Ekim 2022.

Sabahları programında, 10:00-12:00 arası ışıklar ve ses efektleri kısılmakta ve müze rehberleri spektrumlu ziyaretçileri eşlik etmektedir. Sabah ve akşam duyu programları pek çok müzede uygulanmaktadır. Nöroçeşitlilik Müzesi, müzelerin ve bir bütün olarak kültür sektörünün nöroçeşitliliğe yaklaşımını değiştirmek için Birleşik Krallıklar 'da kurulmuştur. Spektrumlu ziyaretçilerin müzelere erişimlerini kolaylaştırmak, kendilerini müze sergileme ve koleksiyonculuk yoluyla yansıtılmış olarak görmeleri ve işgücüne giden yolları desteklemek için geniş ölçekli bir proje geliştirilmektedir. Diğer İngiliz ve Amerikan müzelerinde duyu setleri ya da kutuları, sergilerde ziyaretçilerle paylaşılmaktadır. Dallas Sanat Müzesi ve Atlanta'daki Yüksek Sanat Müzesi tarafından ortaklaşa düzenlenen *Speechless*, müze ortamındaki geniş duyu deneyimler yelpazesini ve erişilebilirliğe ve iletişim biçimlerine yönelik yeni yaklaşımları keşfetmek için araştırma, estetik ve yenilikçi yeni tasarımları birleştiren bir sergidir.³¹ Serginin odaları, ziyaretçilerin bölümler arasında hareket ederken içinden geçmeleri gereken merkezi bir giriş alanı ile birbirine bağlanmaktadır ve sergi deneyimini duyu işlem bozukluğu olan ziyaretçiler için daha konforlu hale getirmek amacıyla eğitim personeli, sergi içinde sallanan sandalyeler, ağırlıklı kucak yastıkları ve gürültü önleyici kulaklıklarla duyu bir azalma alanı tasarlamıştır. Polonyalı sanatçı Paweł Althamer'in mekânsal yerleştirmesi

Sessizlik, Moskova'da bulunan Garaj Çağdaş Sanat Müzesi'nin önündeki meydana inşa edilmiş bir meditasyon bahçesidir. Althamer'e göre *Sessizlik*, her şeyin burada ve şimdi olduğu bir alandır ve sadece böyle bir alanda kendimiz için gerçekten zaman bulabiliriz. Öne çıkan diğer bir uygulama olan titreşim yogası, müzikle değil, Budist ses kaseleri veya akort çatalları gibi enstrümanlar kullanılarak oluşturulan titreşimlerle desteklenen bir tür konsantrasyonla çalışmaktadır.

Paweł Althamer, Sketch for the Silence kurulumu, 2020, Hindistan mürekkebi kâğıt üzerine, Kaynak: <https://garagemca.org/en/exhibition/pawe-althamer-i-silence-i>, Erişim: 24 Ekim 2022.

Hafıza Kaybı olan ziyaretçilere yönelik, New York'ta bulunan Yahudi Müzesinin Alzheimer Hastalığı olan ziyaretçilere ve bakım ortaklarına, eğitimciler tarafından kolaylaştırılan tartışma, sanat yapma ve çok duyuşal etkinlikler yoluyla orijinal sanat eserleri ile kişisel bağlantılar kurma hedefleri küratöryel çalışmalara örnek gösterilebilir. *New York: 1962-1964 Sergisi*, New York'ta yaşayan ve çalışan sanatçıların hızla değişen dünyalarına 1962-1964 yılları arasında New York'ta yapılmış veya görülmüş olan 150'den fazla sanat eseri aracılığıyla nasıl tepki verdiklerini inceleyerek, New York'ta sanat ve kültür tarihinde önemli bir üç yıllık dönem araştırılmıştır. Sergi, tartışma ve sanat yoluyla demanslı ziyaretçilere ulaştırılmakta ve hem yüz yüze hem de sanal gruplarla aynı anda gerçekleştirilerek sunulmaktadır.

Sonuç

Çağdaş müzeciliğin kapsayıcılık ve erişilebilirlik hedefleri küratöryel çalışmalar ile desteklenmekte olsa da engelsiz müzecilikle ilgili gelişmelerin çok yavaş ilerlediği görülmektedir. Müzelerin faaliyetini sürdürmesini sağlayan temel kaynak olan kamusal desteğin yetersizliği müzelerin gelişimini engellemiştir. Dolayısıyla müzelerin sürdürülebilirliği açısından engelsiz müzecilik anlayışının yaygınlaşması hatta standartlaşması ve halkın tümünü kapsayıcı etkinlikler ve küratöryel çalışmaların desteklenmesi gerekmektedir. Müzelerde dezavantajlı gruplar için tasarlanan sergiler engellilik hakkında toplumsal farkındalık oluşturmada fayda sağlayacaktır. Bunun için müze departmanlarında engelsiz müzecilik konulu hizmet içi eğitimler düzenlenmesi, müzelerin duyu haritalarının çıkarılması, internet sayfalarında daha fazla erişilebilirlik için dosyalar hazırlanması, holistik müze turlarının tasarlanması önerilir. Alanda daha fazla bilimsel proje üretilmesi desteklendiğinde yaratıcı fikirlerin yayılmasına fırsat tanınmış olacaktır. Günümüzün hedefleri, engelsiz müzecilik kavramının geleceğin müzelerini nasıl şekillendireceğini belirleyecektir.

Kaynaklar

ArtScience Müzesi <https://www.marinabaysands.com/museum/exhibitions/mental.html>, Erişim: 24 Ekim 2022.
Asya Sanatı Müzesi <https://calendar.asianart.org/event/access-day-for-adults-withdisabilities/>, Erişim: 15 Ekim 2022.
Baba,S., Çalışkan Güneş, P. "Engelsiz Müzecilik Bağlamında Seramik Eserlerin Görme Engellilere Yönelik Erişilebilirliğini Sağlama". Kalemşi, 19 (2021 Güz): s. 121–129. doi: 10.7816/kalemisi-09-19-02
Bertrand, M. Transforming Museums with Immesive Sound, AAM, 26

Ağustos 2022, <https://www.aamus.org/2022/08/26/transforming-museums-with-immersive-sound/>, Erişim: 15 Ekim 2022.
Braden, C. Welcoming All Visitors:Museums, Accessibility, and Visitors with Disabilities, Michigan Üniversitesi, Working Papers in Museum Studies: Sayı 12 (2016), s. 11.
Cooper Hewitt Erişilebilirlik https://www.cooperhewitt.org/wp-content/uploads/2019/03/SensoryMap_CH.pdf, Erişim: 24 Ekim 2022.
Cooper Hewitt Tasarım Müzesi <https://www.cooperhewitt.org/channel/access-ability/>, Erişim: 24 Ekim 2022.
Dodd, J., Sandell, R., Delin, A., Gay, J., Board, A. Buried in the footnotes: the representation of disabled people in museum and gallery collections, Leicher Üniversitesi Müze ve Galeriler Araştırma Merkezi Raporu, Eylül 2004, s.4.
Erbay, F. Müze Yönetiminin Etki Alanları, Müzebilim ABC'si, İstanbul:Ege Yayınları, s.27, 2012.
Erbay, N.Ö. Müzeler ve Engelli Ziyaretçilere Yönelik Eğitim Projeleri, Milli Eğitim, Sa:214, Bahar/2017, s.348.
Evelity <https://blog.evelity.com/en/working-with-museum-maisonvictor-hugo-paris>, Erişim: 24 Ekim 2022.
Garaj Çağdaş Sanat Müzesi <https://garagemca.org/en/exhibition/pawe-althamer-i-silence-i>, Erişim: 24 Ekim 2022.
GLAM Stratejik Planı 2020/21-2022/23 <https://www.glam.ox.ac.uk/strategy>, Erişim: 14 Ekim 2022.
Heritage Access 2022 Raporu <https://vocaleyes.co.uk/research/heritage-access-2022/>, Erişim: 24 Ekim 2022.
ICOM <https://icom.museum/en/resources/standardsguidelines/museum-definition/>, Erişim: 14 Ekim 2022.
Inclusivecitymaker Müzeleri Engelliler İçin Nasıl Daha Erişilebilir Hale Getirebiliriz? , <https://www.inclusivecitymaker.com/how-to-make-museums-more-accessible-for-people-with-disabilities/>,
Güncelleme:24 Mayıs 2022, Yayınlanma:11 Haziran 2021, Erişim: 24 Ekim 2022.
Jewish Museum <https://thejewishmuseum.org/calendar/events/2022/10/26/jmjournays-102622>, Erişim: 1 Kasım 2022.
Maisons Victor Hugo <https://www.maisonsvictorhugo.paris.fr/en/workshops-andevents/disability-and-access/physical-disability>, Erişim: 24 Ekim 2022.
MENTAL:Colours of Wellbeing <https://www.marinabaysands.com/content/dam/revamp/ASMrevamp/mental/MENTAL-Exhibition-eBook.pdf>, Erişim: 24 Ekim 2022.
Museum Association <https://www.museumsassociation.org/museumsjournal/news/2022/10/museums-fail-to-improve-online-accessinformation-for-some-disabled-visitors/>, Erişim: 24 Ekim 2022.
Nöroçeşitlilik Müzesi <https://theneurodiversemuseum.org.uk>, Erişim: 24 Ekim 2022.

Rusya Özel Müzeleri <https://privatemuseums.ru/en/news/the-in-silence-museumopened-in-moscow/>, Erişim: 15 Ekim 2022.

Smithsonian Stratejik Planı 2022 <https://www.si.edu/strategicplan/goal4>, Erişim: 14 Ekim 2022.

The Mary Rose Müzesi <https://maryrose.org/events/2022/10/30/all/relaxed-openingmorning:10/>, Erişim:23 Ekim 2022.

Tokyo Ulusal Müzesi https://www.tnm.jp/modules/r_free_page/index.php?id=128&lang=en, Erişim:15 Ekim 2022

Türkiye Cumhuriyeti

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, Mayıs 2022, s. 16.

TWGH <https://www.tungwah.org.hk/en/heritage/twmuseum/exhibition-room/>, Erişim:24 Ekim 2022.

Van Abbe Müzesi <https://vanabbemuseum.nl/en/mediation/inclusion/>, Erişim: 16 Ekim 2022.